

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

M. Tvllivs Cicero Mannvcciorvm Commentariis Illvstratvs antiquaeq. lectioni restitutus

Continens Orationum Volumen Primum

Cicero, Marcus Tullius

Venetiis, 1583

M Tvllii Ciceronis Pro P Qvinctio Oratio I

[urn:nbn:de:gbv:45:1-764059](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-764059)

M. TVLLII. C I C E R O N I S P R O . P . Q V I N C T I O O R A T I O . I

VAE res in ciuitate duae plurimum possunt, eae contra nos ambae faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia, quarum alteram, C. Aquilli, uerborum, alteram metuo, eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediatur, non nihil commoneor: gratia Sex. Naeuij ne P. Quinctio noceat, id uero non mediocriter pertimesco. neque hoc tantopere querendum uideretur, haec summa in illis esse; si in nobis essent saltem mediocria. uerum ita se res habet, ut ego, qui neque usu satis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissimo comparer; P. Quinctius, cui tenues opes, nullae facultates, exiguae amicorum copiae sunt, cum aduersario gratiosissimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quod M. Iunius, qui hanc causam, Aquilli, aliquoties apud te egit, homo & in alijs causis exercitatus, & in hac multum & saepe uersatus, hoc tempore abest, non a legatione impeditus; & ad me uentum est, qui, ut summa haberem cetera, temporis quidem certe uix satis habui, ut rem tantam, tot controuersijs implicatam, possem cognoscere. ita, quod mihi consuevit in ceteris causis esse adiumento, id quoque in hac causa deficit. nam, quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparauit: quae quanta sit, nisi tempus, & spatium datum sit, intelligi non potest. Quae quo plura sunt, C. Aquilli, eo te, & hos, qui tibi in consilio adsunt, meliori mente nostra uerba audire oportebit; ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem aequitate talium uirorum recreetur. quod si tu iudex nullo praesidio fuisse uidebere contra uim, & gratiam solitudinem, atque inopiae; si apud hoc consilium ex opibus, non ex ueritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas & uirtus iudicis consolatur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adsunt, ueritas ualebit; aut, ex hoc loco repulsa ui, & gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. Non eo dico, C. Aquilli, quo mihi ueniat in dubium tua fides, & constantia; aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitatis, spem summam habere P. Quinctius debeat. quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit. id, dum cogitat, non minus saepe ei uenit in men-

tem potestatis, quam aequitatis tuae: propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita posita est, saepius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quam quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quinctius, uerbo, Sex. Naeuium; re uera, huiusce aetatis homines disertissimos, fortissimos, ornatisimos nostrae ciuitatis, qui communi studio summis opibus Sex. Naeuium defendunt: si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem uelit, iniquo iudicio opprimere possit. nam quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemorari potest, quam me, qui caput alterius, famam, fortunasque defendam, priore loco causam dicere? cum praesertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, contra me sit dicturus; cui summam copiam facultatemque dicendi natura largita est. ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit, & si qua in re, id quod parati sunt facere, falsum crimen, quasi uenenum aliquod telum, iecerint, medicinae faciendae locus non erit. id accidit praetoris iniquitate, & iniuria; primum, quod contra omnium consuetudinem iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri: deinde, quod ita constituit id ipsum iudicium, ut reus, ante quam uerbum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum est, qui, quasi sua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Naeuij studio & cupiditati morem gerunt: & in eiusmodi rebus opes suas experiuntur, in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemque possunt, eo minus, quantum possint, debent ostendere. Cum tot tantisque difficultatibus affectus, atque afflictus, in tuam, C. Aquilli, fidem, ueritatem, misericordiam P. Quinctius confugerit; cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri potuerit; cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atque infesta fuerint: te, C. Aquilli, nosque, qui in consilio adestis, orat, atque obsecrat, ut multis iniurijs iactatam, atque agitatam aequitatem, in hoc tandem loco consistere, & confirmari patiamini. id quo facilius facere possitis, dabo operam, ut, a principio res quemadmodum gesta, & contracta sit, cognoscatis.

EXPLANATIO

VAE RES in ciuitate duae plurimum possunt, eae contra nos ambae faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia. Vbi de re aliqua in iudicio contenditur, magni refert, quibus iniurijs ad causam ingreditur, quaque primum opinione iudicium animos imbuat orator. nam cum uictoriae spes duabus maxime rebus nitatur, innocentia rei, & eloquentia patroni; innocentia si obruitur gratia, patronus accusatoris ingenio, & eloquentia si uincitur: his incommodis ita occurrere, ne causae noceant, non minimae artis est. nocere autem posse non uidentur, si statim paceant, & aduersarij gratiae, accusatoris eloquentiae, iudicis aequitas & sapientia opponatur. Hoc artificium nunc
A 2 utitur

utitur Cicero: Naeuij uim & gratiam contra Quinctij solitudinem, atque inopiam, in inuidiam adducit dicendi facultatem sibi adimit, Hortensio summam tribuit; in una ueritate, in Aquillij iudicis prudentia, fide, constantia spem reponit. *Quae res in ciuitate duae.* In ciuitate, dixit, cum iudicia significet: sed, In ciuitate, maluit, ne de iudiciorum fama detrahere uideretur. Poterat autem hoc modo: *Quae duae res in ciuitate plurimum possunt:* sed, interposito uerbo, *Ciuitate*, hoc modo, *Quae res in ciuitate duae plurimum possunt*, quasi cursum orationis, & numeri iucunditatem quaesiuit. *Eae*, indicantis est: quod aliquam uim affert: & ideo saepe Cicero ita loquitur, non requirente sententia. infra: *Quod mihi consuevit in ceteris causis esse adiumento, id quoque in hac causa deficit.* *Contra nos:* contra reum. nam tu personam suscipit patronus. *Ambae faciunt:* Ambae, nobis aduersantur. usitatus sermo: ut *conuenit* Mecum facit, pro, Mecum sentit. infra: *Cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit admittit recordiam, quam illius opes ad crudelitatem.* Sic, *Facere* ab aliquo, de Inuent. Hoc nihil magis ab aduersarijs, quam a nobis, facit. *IN HOC tempore,* Addita particula, *In*, non tam tempus, quam partem temporis designat: ut si dicat, *In* eiusmodi tempore, *In* hac causa. *C. AQUILLI,* appellatio iudicis, orationis initio, signum quoddam obseruantiae uidetur esse, & ad beneuolentiam conciliandam aliquid ualet. Iudices, a praetore dati, Recuperatores uocabantur. uisus ius suum per eos unum, quae recuperabat. ij fuerunt hac in causa quattuor, C. Aquillius Gallus, qui primum locum obtinet, L. Lucilius, P. Quinctilius, M. Marcellus. nam in priuatis causis praetor ipse non iudicabat, sed ius dicebat, id est iudicem, iurisq. formulam dabat, uel ijs conscriptam uerbis, quibus contrahentes inter se uel essent, uel alijs, pro rei, quae ageretur, natura, potestate iudicis angustis finibus inclusa, sic, ut a praetore ne latum quidem unguem discederet, & de facto tantum cognosceret. Iudicia tamen quaedam erant, in quibus arbitrio iudicis causa committebatur: ut in iudicio fiduciae, rei uxoriae, emptionis, uenditionis, locationis, conductionis, tutelarum, societatum. addente praetore in formula fiduciae, ut in interuenos bene agere oportet, & sine fraudatione: rei uxoriae, *Quod aequius melius: in alijs, Ex fide bona.* Quibus uerbis, aequitatem potissimum iudici spectandam, non de solo facto cognoscendum esse, significabatur. propterea modo iudicia, modo arbitria, cum tamen eadem sint, uocantur: quia formula stricte non praescribit, ut in reliquis iudicijs, sed arbitrio iudicis rem permittit. Huius generis formulam in causa Quinctij, Aquillius a Dolabella praetore non habuit, sed illa stricti iuris, quae iubebat Quinctium cum Naeuio sponsonem facere, si bona sua ex edicto Burrieni praetoris dies xxx. possessa essent. Est autem hic Aquillius, ille, qui formulas de dolo malo composuit, iuris prudentia clarus, cui Ser. Sulpicius operam dedit. sic enim de eo scriptum est in Bruto: Cum dicendi causa duobus peritissimis operam dedisset, L. Lucilio Balbo, & C. Aquillio Gallo: Galli, hominis acuti, & exercitati, promptam in agendo, & in respondendo celeritatem subtilitate, diligentiaq. superauit. Collega Ciceronis in praetura fuit: ut lib. 2. Off. & pro Cluentio. Senatorem & ipsum, & qui illi in consilio aderant, fuisse, constat ex eo, quod hoc tempore Sulla dominabatur. is autem equitibus Romanis, quia Marianis in partibus fuissent, infensus, priuauit eos iudicandi iure, cum per annos xl. lege C. Graechi, pari cum senatoribus numero, ut ait Plutarchus, id est trecenti, iudicassent, & ad senatorium ordinem, exclusis equitibus, iudicia transulit. iudicabantq. soli senatores lege Sullae per annos decem, usque ad Pompeium, & Crassum consules. quo anno L. Aurelius Cotta praetor, offensus iudiciorum infamia, flagitante populo Romano, legem tulit, ut tres lectus in senatum sit nondum quaestorius a Philippo, & Perperna cens. quinque ante, quam hac in causa iudex fuerit: cum quaesturam gesserit anno sequenti, Cinna IV. Carbone II. eos. ut infra licet conijgere, in eo loco, Nisi a quaestoribus quaesisset. Haec autem ideo dicenda putauimus, quia Plinius hunc Aquillium uocat equitem Romanum: cum significet, ut opinor, hominem equestri loco natum: ut quasi molli brachio insolentiam eius obiurgaret, qui magnificas aedes, patre natus equite Romano, possideret. Quid Cicero ipse, dicet aliquis, utram eques, an senator, cum Quinctium defendit? Eques omnino. nondum enim erat aetate senatoria, natus, ut iam dictum est, annos xxvi. ut omittam, quod senatus ante quadriennium lectus erat, censoribus Philippo, & Perperna. de aetate uero senatoria suo loco dicetur. *IMPEDIAT,* deterreat, nam priore loco Cicero dicturus erat, quod infra queritur, posteriore Hortensius. *NON NIHIL commoueor:* timet a Naeuio potius, quam ab Hortensio. nam de Hortensio, Non nihil, atquit, commoueor; de Naeuio, Non mediocriter pertimesco. *GRATIA Sex. Naeuij* cuius aduocatum tunc aderant homines nobilissimi, ac potentissimi, praesertim L. Philippus consularis, & censorius. *ID VERO* quod ad sententiam attinet, hoc abundat: sed profecto non abundat, quod auget, aut ornatur, ut ne mediocria quidem sint. nostram igitur infirmitatem tua, C. Aquilli, subleuet aequitas & sapientia. *QUI NEQUE usu satis, & ingenio parum possum,* solet interdum neganti copulae affirmantem subiungere. ut ad Plancum: Furnium nostrum tanti a te fieri, quantum ipsius humanitas & dignitas postulat, non miror, & gaudeo. *Neque usu satis:* & modeste loquitur, & uere. non enim usu satis ualere poterat, cum ad causas adire coepisset anno tantum superiore, iudicij auctore Sulla constitutis, eo ipso anno Marrij partibus ad internecionem deletis. *Ingenio parum possum:* hoc quidem modeste potius, quam uere comparer: uersatus erat Hortensius in foro lumina cum laude ante annos duodecim: de quo testimonium illud exstat in extremo lib. III. de Or. Vellem, ut meus gener, sodalis tuus, Hortensius affuisset: quem quidem ego confido omnibus istis laudibus, quas tu oratione complexus es, excellentem fore. Et Crassus, Fore

Fore dicis, inquit? ego uero esse iam iudico, & tum iudicauit, cum me consule causam in senatu defendit Africae. Et in Bruto: Q. Hortensij admodum adolescentis ingenium, ut Phidiae signum, simul ad spectum, & probatum est. Is L. Crasso Q. Scaeuola cos. primum in foro dixit, & apud hos ipsos quidem consules, & cum eorum, qui affuerunt; tum ipsorum consulum, qui omnes intelligentia anteibant, iudicio discessit probatus. unde uiginti annos natus erat eo tempore. est autem L. Paulo, C. Marcello cos. mortuus. **ALIQUOTIES** apud te egit, qui hanc causam, Aquilli, aliquoties apud te egit, aliquoties igitur ampliata est: & Iunio, in legationem profecto, statim Cicero succellit. **IN ALIIS CAUSSIS EXERCITATUS**, & cum ego non satis usu ualeam. **IN HAC MULTUM, & saepe uersatus**: in qua non uersatus ego sum: &, ut eam possim cognoscere, tot praefertim controuersijs implicatam, temporis uix habui satis. **MULTUM & saepe**: horum alterum ad temporis diuturnitatem, ex quo agi causa coepta est, alterum ad causam, saepe actam, refertur. **NOVA LEGATIONE** profectus in prouinciam cum aliquo proconsule. rectores enim prouinciarum quaestoribus, legatis, tribunis militum, praefectis, & alijs utebantur: quae Cohors praetoria uocabatur. **UT SUMMA HABEREM CETERA**, & quae sibi summa non esse, dixit in eo, Qui neque usu satis, & ingenio parum possum. **TOT CONTROUERSIJS IMPLICATAM**, & sic, ut eam nec Aquillius ipse, scientia iuris ciuilibus excellens, aliquoties audita a Iunio, explicare, & perfecte cognoscere potuerit. **IN QUOQUE** non modo usus, & ingenium. **SUBSIDIO MIHI DILIGENTIAM COMPARAUI**: infirmitatem ingenij subleuare diligentia soleo. **INTELLIGI NON POTEST**: diligentiam nemo patronus ostenderit, nisi tempus & spatium habuerit causae cognoscendae. **HOS, QUI TIBI IN CONSILIO ADSUNT**, L. Lucullum, P. Quinctilium, M. Marcellum, recuperatores simul cum iudice Aquillio a praetore datos, qui nominantur infra. nam praetor ipse priuatis in causis non iudicabat, sed iudices, &, quam sequerentur, iuris formulam, dabat. **MULTIS INCOMMODIS** propter opes Naeuij. **VERITAS** ut saepe Verum usurpatur pro aequo: unde illud infra: Continuo ne uerū fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret: sic Veritas pro aequitate, infra: Cum tot, tantisque difficultatibus affectus, atque afflictus, in tuam, C. Aquilli, fidem, ueritatem, misericordiam P. Quinctius confugerit. In Verrem act. 1. Sin istius ingentes diuitiae iudiciorum religionem, ueritatemque, perfrugerint. **TANDEM** post biennium, a Scipione, & Norbano cos. **TU INDEX**: quattuor sententiam latari erant: sed illi recuperatores potius, quam iudices, unus autem, qui iudicio praeeat, Aquillius dignitatis gratia index appellatur. **FVISSE UIDEBERE** mollius, quam si dixisset, Fueris: ne iudicis animum laedat. **CONTRA UIM** contra potentiam, quidquid enim in iudicio plus, quam ueritas, & religio ualeat, uis est. infra: Cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri poterit. In Verrem lib. V. Si qua uis istum de uestra seueritate eripuerit. **SOLITVDINI** quae opponitur gratiae. **IN OPIBUS** cum Naeuius contra, opibus plurimum ualeat. **APUD HOC CONSILIUM** emphasis est in, Hoc iudicium enim probitas & sapientia declaratur. **PROFECTO** nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate: & aut in uobis sanctitas, & integritas est, aut in ciuitate non est. **HVMILITATEM** eiusquam statum & fortunam indicat Quinctij, cum de quouis homine loqui uideatur: ut in eo, quod sequitur, Grauitas, & uirtus, ex communi sententia propriam Aquillij, & eorum, qui illi in consilio aderant, laudem quaerit. **NON EO DICO, C. Aquilli**, & correctio superiorum. nam si ei, qui causam agit, uenire in dubium suam fidem & constantiam intelligit, offenditur. **QUID ERGO EST?** & modus loquendi, pro, Cur igitur ita se res habet? quamquam non ad hanc plane sententiam exempla referuntur omnia. **DE FORTUNIS OMNIBUS** de tota incolumitate, amissa enim existimatione, quae agitur in hoc iudicio, quid ei reliquum erit? **DECERNIT**: & cum Naeuius contendit, periclitatur. **PROPTEREA QUOD OMNES** ne proprium esse Quinctij uitium uideatur, quod non minus de potestate Aquillij, quam de aequitate cogitet, communicat eum timorem ut non naturalem cum omnibus hominibus. **HOMINES DISERTISSIMOS**, L. Philippum, & Q. Hortensium, de quibus infra. Philippum inter oratores post Crassum, & Antonium Cicero numerat in Bruto, ut illis proximum, sed longo tamen interuallo proximum. **FORTISSIMOS**, & propter uirtutem. **ORNATISSIMOS**, & propter honores. **SUMMIS OPIBUS** quantas esse necesse est in hominibus disertissimis, fortissimis, ornatissimis ciuitatis. **QUO IS FACILIS, QUEM UELIT, INIQUO IUDICIO OPPRIMERE POSSIT**, & acerbius, quam si dixisset, Quo is Quinctium facilius opprimere possit. nam, quem uelit, quasi dominationem quandam ostendit Naeuij, cuius in potestate sit, talem praefertim uiro- rum ope, iniquo iudicio, quem uelit, opprimere. **AUT COMMÉMORARI**, & longior oratio significatur in, Commemorari, quam in, Dicitur. sic infra: Non necesse habeo dicere ea, quae me P. Quinctius cupit commemorare. **CAPUT, FAMAM, FORTUNASQUE** amplificat: nam supra dixit breuius, De fortunis omnibus decernit. Et in extrema oratione existimatione Quinctij commendat Aquillio: de capite, & fortunis nihil dicit. Sed quia cum existimatione simul agi uidentur omnia, ideo modo fortunam eius, modo & caput & fortunam, oratorie quidem, uere tamen agi dicit. **QUI HOC IUDICIO PARTES ACCUSATORIS OBTINET**, non dicit, accusator est, sed accusatorem agit, qui conatur Quinctium opprimere. supra patronum eum appellauit. hic autem, quo magis Quinctio misericordiam conciliet, partes eum accusatoris dicit obtinere: ut ostendat, accusatorum more dicere eum priore loco debuisse. dicit autem secundo loco, quod actionem adiuuabit, eius praefertim, cui summam copiam, facultatemque, dicendi natura largita est. Infra liberius Accusatorem nominat: Ita conuincit id ipsum iudicium, ut reus ante quam uerbum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. Aliquam- to post: Cū maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is postiore loco diceret: nos, inaudita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis: eos porro, qui defendere consueuerunt, uides accusare. **NATURA LARGITA EST**, studij, & industriae laude Hortensium non priuatis, sed naturam nominat: quia, si quis hac una excellit, non admodum industriae desiderat adiumenta, nam laborem & industriam

Horten-

Hortensius non omisit, ut illud ipsum bonum, quod acceperat a natura, excoleret, augeterq. diligentiam. Brutto, quod magis autem Hortensium laudat, eo clarius indicat, non illum, sed se, cui summam copiam, facultatemq. dicendi natura largita non sit, secundo loco dicere debuisse. *Tela depellere* ? tamquam defensor. *Vulneribus* ? ab accusatore illatis. Tela, pro argumentis, usurpat, Vulnera, pro clamore, quod causae argumentis inferitur. & est praecleara translatio, ab initio sententiae ad extremum perducenda. *Potestas adempta nobis erit* ? cum enim post me dixerit Hortensius, mihi respondendi potestas non erit: quae deberet esse tamquam pro reo dicenti: cum Hortensius partes accusatoris obtineat. *Quod parati sunt facere* ? tacite monet iudicem, ne, quae diciturus est Hortensius, uera putet, quoniam quidem ipse ea refellere non poterit, adempta respondendi facultate. *Medicinae faciendae* ne uenenatum telum obesse innocentiae possit. *Praetoris* ? Cn. Cornelij Dolabellae, praetoris urbanei, qui, proposito annuo edicto, ius dicebat inter ciues in priuatis causis, id est iudicem, iurisque formulam dabat: ipse uero non iudicabat. eodem modo praetor peregrinus ius dicebat inter ciues & peregrinos, non iudicabat. De toto praetorum numero quod affirmem, certi nihil habeo. modo enim decem, modo octo uidentur fuisse. decem lege Sullae creati coeptos esse, cum sex antea fuissent, quae stionesq. perpetuas, & ordinarias tunc primum institutas esse, legitur apud Pomponium de orig. iur. eius opinionem confirmare uidetur Cicero in Cluentiana, ubi, sex praetoribus nominatis, qui publicas quaestiones exercerent, subiunxit: Quid reliquae quaestiones? duos praeterea significans: quorum unum fuisse P. Cassium, qui de maiestate praetore Cicerone quaesuit, Pedianus docet. quod si quaestores octo sunt, duobus additis, urbano, & peregrino, quorum non quaestio, sed iuris dictio erat, decem fuisse, cogimur credere. Quid de octo: ulla ne ratione comprobantur? utar ipso teste Cicero: eius uerba, quid sentire nos oporteat, ostendent: iudicium quidem, quod ad me attinet, alijs permitto. is igitur sic in Pisonem: De me cum omnes magistratus promulgassent, praeter unum praetorem, a quo non fuit postulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos, de lapide emptos, tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus consul. Non obscure loquitur de cunctis praetoribus, uno excepto Appio, P. Clodij fratre. horum numerus qui fuit? de decem ratio dicta iam est: de octo quis dubitare possit, cum in orat. post red. in sen. septem uideat, omisso Appio, nominari? L. Caecilium, M. Caecilium, C. Septimium, Q. Valerium, P. Crassum, Sex. Quinctilium, C. Cornutum. singulis enim praetoribus, ut singulis tribunis pl. gratias agit: & tribunos octo, praetores septem appellat: cum in orat. in Pisonem ex omni magistratum numero, de sua salute promulgantium, duos tantum tribunos, unum praetorem excepisset. Haec patere arbitror: sed quanto illud illustrius in ea pro Milone: Septem praetores, octo tribuni pl. illius aduersarij, defensores mei. Nec de mendo suspicari licet: cum in uerbo, Septem, ueteres libri consentiant omnes. Sero autem praetor, qui ius diceret inter ciues, nec nisi anno urbis CCCXC, creatus est: quia iuris dictio, cum finitima bella minus urgerent, consulatum erat. auocatis ad bella consulibus, nouo magistratu, qui praetor, quia iuri praesesset, dictus est, urbana iuris dictio mandata. Aliquanto post, peregrinis in urbem confluentibus, alter praetor, qui ius diceret inter ciues & peregrinos, factus est. Postea cum opibus aucta uicia sunt: itaque praetores, qui de criminibus quaerent, adiecti, qui siue decem, siue octo cuncti fuerint, gesto in urbe magistratu, in prouincias ibant: quae, a praetorijs administratae, praetoriae uocabantur; a consularibus, consulares. non enim aut praetoria, aut consularis eadem semper fuit, ut exemplo Macedoniae, aliarumq. cognouimus. Licetoribus, & uiatoribus utebantur, quia non modo potestatem, ut tribuni pl. uerum etiam imperium, ut consules, habebant. quamquam praetoribus bini tantum lictores, consulibus duodecim cum fascibus praebant: ut praetoris imperium consulis imperio concedere uideretur. in prouincijs tamen non binos, sed senos lictores habebant: credo, quia non, ut in urbe, plures, sed unus tantum cum imperio erat: uel ut distingueretur a senatoribus, cum binis licetoribus liberis legationes obuentibus: qui cum in prouincias praetorias irent priuati negotij causa, pares praetoribus fuisse uiderentur: uel etiam, quia prouincialibus maior imperij species maiestatem augebat populi Romani. *Iniquitate, & iniuria* ? Iniquitate, quia contra consuetudinem omnium decreuit; Iniuria, in Quinctium. quod utrumque statim ostenditur. oritur autem ex iniquitate iniuria. Mirari hic aliquis possit, tam libere loqui Ciceronem, & hic, & infra, contra praetorem Dolabellam. Quid ageret? ita causa postulabat: cui nisi feriret, officio, fideiq. deesset. Quis autem hoc miretur, si praetori non parcat, cum idem anno sequenti in causa publica contra gratiosissimum ac potentissimum Sullae libertum Chryfogonum liberius multo, quam ratio temporum ferre uidebatur, accusare non dubitauerit? fuit hoc uel hominis ingenium, uel gloriae studium, in ea praesertim aetate, quae, dum laudem assequatur, magnopere nihil metuit. *De Probro*, id enim agitur in hoc iudicio, possessa ne sint ex edicto Burrieni praetoris bona P. Quinctij, id est, desertum ne sit a Quinctio uadimonium: quod probrosum est. *De Re* ? de pecunia, quam sibi Naenius a Quinctio deberi dicebat. de qua iudicem praetor dare debuit, cum ea formula, quae dari solet ijs, qui pecuniam a socio petunt. *Reus* ? Reus dicitur is, unde petitur. *Accusatoris* ? Hortensij: quem supra dixit partes accusatoris obtinere: quia re uera accusator non est, sed esse uidetur, cum agit aduersus Quinctium, cuius caput, fama, fortunaeq. in discrimen adducuntur. *Eorum gratia, & potentia* ? quos paullo ante disertissimos homines, fortissimos, ornatissimos appellauit. *Cupiditati* ? bonam enim causam Naenius non habet, sed gratia fretus cupiditate mouetur, ut iniquo iudicio adimat Quinctio cum fortunis omnibus existimationem, & honestatem. *Morem gerunt* ? Obtemperare cupiditati, supra dixit. *In eiusmodi rebus* con-

tra innocentiam, uirtutis ac nobilitatis praetidio uel subleuandam, uel certe non oppugnandam. **AFFECTVS**, atque afflictus, & leporem in similitudine nominum quaesiuit. **VERITATEM**, & iustitiam, ut supra, **MISERICORDIAM**, hoc ad illud pertinet, Tot tantisque difficultatibus affectus, atque afflictus: & ad ea, quae sunt infra, de Quinctij miserimo statu. **VIM aduersariorum** & potentiam. Vis enim id significat, ut supra diximus. **NON IUS PAR**, & non aequa condicio: cum omnia Quinctio propter Naeuij uim, & gratiam infesta, atque inimica fuerint. C. Antonius, qui postea consulatum cum Cicerone gessit, appellauit tribunos pl. quod aequo iure se uti non posse diceret. A. Consius, Cicero, Quinctus fr. de Per. conf. **NON MAGISTRATUS AEQUUS** & potest loqui de pluribus magistratibus: cum dixerit infra: Cui neque magistratus adhuc aequus inuentus est. Et in extrema oratione: Ab omni magistratu agitur, atque perterritus, quem praeter te appellet, habet neminem. quod si de pluribus: de Burrieno praetore primum, a quo postulauerat, impetraueratque Naeuius, ut ex edicto bona P. Quinctij, quandoquidem a quo desertum esse uadimonium diceret, possidere liceret: deinde de tribunis pl. quos cum appellasset Quinctij procurator Alphenus, ut certum auxilium afferrent, ita tamen discessum erat, ut idibus Sept. P. Quinctium sibi Sex. Alphenus promitteret: postremo de Dolabella praetore, qui iudicium de probro prius, quam de re, fieri maluerit. Sin hoc dictum uelimus oratorum, exaggerandi gratia, unumque modo significari magistratum: de Dolabella praetore accipiatur, necesse est. **CUM EI SUMMAM PER INIURIAM OMNIA INIMICA, ATQUE INFESTA FUERINT**: & partibus enumeratis: Cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri poterit: sequitur conclusio uniuersalis: Cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atque infesta fuerint. Quae uim habent singula. nam, Omnia, nihil praetermittit: Inimica, plus est, quam, contraria: nec inimica solum, uerum etiam infesta: multa enim inimica, nec tamen infesta: Per summam iniuriam: non, per iniuriam tantum. **UT MULTIS INIURIIS IACTATAM, ATQUE AGITATAM AEQUITATEM, IN HOC TANDEM LOCO CONFISERE, & CONFIRMARI PATIAMINI**. & quod supra dixit: Ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem aequitate talium uiuorum recreetur. Et in extrema oratione: Multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs. **CONSISTERE**: iactatam. **CONFIRMARI**: uel, Confirmari, si mihi statui: quod sequitur, Confitere. uel, Confirmari, quae debilitata sit: cum supra dixerit: Multis incommodis ueritas debilitata.

O R A T I O

C. Quinctius, fuit P. Quinctij huius frater; sane ceterarum rerum paterfamilias & prudens & attentus; una in re paulo minus consideratus, qui societatem cum Sex. Naeuio fecerit, uiro bono, uerum tamen non ita instituto, ut iura societatis & officia certi patrisfamilias nosse possent: non quo ei deesset ingenium: nam neque parum facetus scurra Sex. Naeuius, neque inhumanus praeco est umquam existimatus. Quid ergo est? cum ei natura nihil melius, quam uocem, dedisset; pater nihil praeter libertatem reliquisset; uocem in quaestum contulit; libertate usus est, quo impuniu dicax esset. Quare, quod socium tibi eum uelles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret, qui pecuniae fructus esset: tamen, inductus consuetudine ac familiaritate Quinctius, fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quae in Gallia comparabantur. Erat ei pecuaria res ampla, & rustica sane bene culta & fructuosa. Tollitur ab atrijs Licinijs, atque a praecorum confessu in Galliam Naeuius, & trans alpes usque transfertur. fit magna mutatio loci, non in genii. nam, qui ab adolescentulo quaestum sibi instituisset sine impendio; postea quam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quaestu contentus esse non poterat. nec mirum, si is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quae uoce quaesiuerat, magno sibi quaestui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de communi, quidquid poterat, ad se in priuatam domum seuoabat. qua in re ita diligens erat, quasi ij, qui magna fide societatem gererent, Arbitrium pro socio, condemnari solerent. Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quae me P. Quinctius cupit commemorare. tamen si causa postulat, tamen, quia postulat, non fla-

gitat, praeteribo. Cum annos iam complures societas esset, & cum saepe suspectus Quinctio Naeuius fuisset; neque ita commode posset rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione, gesserat; moritur in Gallia Quinctius, cum adesset Naeuius, & moritur repente. heredem testamento reliquit hunc P. Quinctium; ut, ad quem summus maeror morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoque perueniret, quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quinctius. ibi cum isto Naeuio familiariter uiuit. annum fere una sunt; cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uerbum ullum interposuit Naeuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuisse. cum aeris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romae curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quinctius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quae ipsius erant priuatae. ibi tum uir optimus Sex. Naeuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quae proscripsisset, uendere: Romae sibi nummorum facultatem esse, quam, si sciperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate. nam P. Quinctij consobrinam habet in matrimonio Naeuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Naeuius; credidit Quinctius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum. auctionem uelle facere desistit: Romanam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Naeuius. Cum pecuniam C. Quinctius P. Scapulae debuisset; per te, C. Aquilli, decedit P. Quinctius, quod liberis eius dissolueret.

et. hoc eo per te agebatur, quod propter aerariam rationem non satis erat, in tabulis inspexisse quantum deberetur, nisi a quaestoribus quaesisset quantum solueretur. decidis, statuisque tu propter necessitudinem, quae tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur. Haec omnia Quintius agebat auctore, & consuasore Naeuio. nec mirum, si eius utebatur consilio, cuius auxilium sibi paratum putabat. non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romae quotidie, simul atque sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quintius porro istum posse facere uidebat: debere, intelligebat; mentiri, quia caussa, cur mentiretur, non erat, non putabat. Quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum: Naeuium certiore facit: rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste, uir optimus, (uereor, ne se derideri putet, quod iterum iam dico, optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret, ut eum suis condicionibus in ipso articulo temporis adstringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusque societatis omnibus decidisset, & scisset sibi cum Quintio controuersiae nihil futurum. Posterius, inquit, ista uidebimus, Quin-

tius: nunc hoc uelim cures, si tibi uideatur, quod dicitur. Negat se alia ratione facturum: quod promississet, non plus sua referre, quam si, cum auctione uideret, domini iussu quippiam promississet. Desistit, ne illa percussus Quintius, a Scapulis paucos dies auferret; in Galliam mittit, ut ea, quae profecisset, non nirent. deteriore tempore absens auctonatur: Scapulis difficiliore condicione dissoluit. tunc appellat uirum Naeuium, ut, quoniam suspicaretur aliqua de re fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, & quam minima cum molestia tota res transigeretur. dat iste amicium M. Trebellium: nos communem necessarium, qui istius domi erat educatus, & quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum, Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iste meliorem praeda contentus non erat. itaque ex eo tempore esse in uadimonium coepit. cum uadimonia saepe dilata essent; & cum aliquantum temporis in ea re esse consumptum, neque quidquam profectum esset: ueni ad uadimonium Naeuius.

EXPLANATIO

C. QVINCTIVS fuit? usitatum narrationis initium. ut in Diuin. Agonis est quaedam Lilybaena. Lib. I. in Verrē: C. Sulpicius Olympij fuit. Lib. II. Sopater quidam fuit Halicienfis. Lib. III. Nympho est Centuripinus: Eubulides est Grosphus Centuripinus. Sostrenus est Entellinus. Lib. IV. Cn. Pompeius est Philo. Nec solum in orationibus, sed etiam in epistolis: ut ad Acilium lib. XIII. L. Manlius est Sosis. **A**TTENTVS; qui rem domesticam curaret egregie. nam, Attentus, hoc ualet interdum: ut pro Roscio Am. Haec attempta uita, & rusticana. Terentius in And. Nimium ad rem in senectute attempti sumus. **V**IRO bono, & ironia: quae sequentibus uerbis aperitur. **O**FFICIA certi patrisfamilias; quae qui ignorat bonus esse non potest. ignorat autem Naeuius, quod ita institutus est: non igitur uir bonus. **N**ON QVO ei deesse ingenium: & laudare uelle Naeuium uidetur, & statim uituperat: item ut supra, Viro bono, uerum tamen non ita instituto, &c. **N**E QVE PARVM fecerit; caret hoc ignominia, si solum ponatur: sed fit ignominiosum addito uerbo Scurra: ut quod sequitur, Neque inhumanus, habere laudem uidetur, sed amittit sequente praeconis nomine. nam humanitatem praeco, si qua uitur, ad suum quaestum totam confert. **Q**UID ergo est? quid est, cur de C. Quintio dixerim: Vna in re paullo minus consideratus, qui societatem cum Sex. Naeuio fecerit. Subiungit causam: Cum ei natura, &c. **N**IHI melius, quam uocem, & idest, nihil boni, praeter uocem. **N**IHI praeter libertatem; Miserrimus ergo Naeuius, quod ad rem familiarem attinet: VOCem in quaestum contulit: praeconem descripsit a uoce, & libertate: quarum alteram Naeuius natura dedit, alteram pater non dedit, sed uel, consumptis reliquis bonis, unam reliquit, quam adimere non potuit; uel ita pauper fuit, ut ei praeter libertatem nihil relinquere potuerit: qua difficultate coactus Naeuius, uocem in quaestu contulit. Videtur excusare Naeuium, cum dicit: Cum ei praeter nihil, praeter libertatem, reliquisset: sed in re turpissima locum non habet excusatio. quid autem turpius, quam uocem uendere? unde infra: Cuius uox praeconio quaestu prostitit. **L**IBERTATIS usus est, & opinor, hoc dicit: praeconium coepit exercere. **Q**VO impunius dicax esset. & quia dicacitas in praecone fertur, atque adeo delectat, in alijs odium excitat. Exstat exemplum Granij praeconis: qui cum ne magistratibus quidem parcere soleret, id ei tamen impune fuit. unde illa pro Plancio: Consuli P. Nalicae praeco Granij medio in foro, cum ille, edicto iustitio, domum discedens rogasset Granium, quod tristis esset, an quod auctiones essent; Immo uero, inquit, quod legiones. Idem tribuno pl. potentissimo homini, M. Druso, sed multa in rep. molienti, cum ille eum salutaret, ut fit, dixissetque, Quid agis, Grani? respondit, Immo uero tu Druse quid agis? Ille L. Crassi, ille M. Antonij uoluntatem asperioribus facijs saepe perstrinxit impune. **Q**VO socium tibi eum uellet adiungere, & Tibi, de quocumque dixit, pro, quod eum sibi quicumque uellet adiungere. **I**N TUA pecunia; cum ipse de suo nihil ad communem fructum conferre uellet. **Q**VI pecuniae fructus esset. & ut ex tua, non ut e sua pecunia fructum caperet. **C**OMPARABANTVR; & acquirebantur. **T**OLLITVR; spe lucri, quasi aliqua ui: ut illud, quod sequitur, Trans alpes usque transfertur. quod magnum ac perdifficile fuit in Naeuio, in atrijs Licinij sedere solito: sed omnium itineris molestiam, ac difficultatem uicit auaritia. **A**B ATRIJS Licinij, & locus in urbe, ubi praecones uersabantur, quod aut ibi, aut non longe auctiones fierent. infra: Suos necessarios ab atrijs Licinij,

Licinij,

Licinius, atque a faucibus macelli corrogat. **IN GALLIAM** § transalpinam: quod ut exprimeret, subiunxit, Trans Alpes. **SINE impendio**, § cum ipse de suo nihil impenderet, qui uoce tantum ad quaestum uteretur. **NESCIO quid** § minus uidelicet, quam C. Quinctius: id autem ex eo, quod praeconio quaesierat. nam pater ei, praeter libertatem, nihil reliquerat. **Nec mirum, si is, qui uocem uentalem habuerat, ea, quae uoce quaesierat, magno sibi quaestui fore putabat.** § recte argumentatur, nam ex una turpitudine sequitur altera: &, qui pudorem semel abiecit, eum deinde, impudentem esse, quis miretur? **ITA diligens erat**, § non caret lepore: nam laudari diligentia solet, sed honestis in rebus: at Naeuius ita diligens erat infraudanda societate, quasi furtum honesta res esset; qui uero societatem fideliter administrarent, condemnari solent. **ARBITRIUM pro socio**, § in iudicio, quod pro socio constituitur. quod ideo uocatur arbitrium, non quia reuera sit, sed quia, cum in ea formula, quam praetor iudici dat, additur, Ex fide bona, id est, ut ex aequo bonoque iudicet, arbitrij simile uideatur. in arbitrij autem, quae uere Arbitria sunt, non accipitur a praetore formula. Haec de sententia: quod artinet ad uerba, uix mihi, nihil desiderari, quisquam persuaserit. unde enim regitur, quo modo consistit per se, Arbitrium pro socio? quod si legatur, Ad arbitrium pro socio: fortasse, quo lector offendatur, non erit. **CVPIIT commemorare**, § non solum ea me cupit dicere, sed etiam commemorare, id est, copiose dicere. ego autem ne dicam quidem, quia necesse non est. **NON flagitat**, § non uehementer postulat. **CVM annos iam complures societas esset**, § cum narrare uideatur, oblique tamen ueneficij crimen in Naeuium quinque conijcit argumentis: uno, ex diuturnitate societatis, cum spatij iam satis habuisset ad seuocandum in priuatam domum, quidquid de communi potuerat: altero, quod se Quinctio suspectum esse intelligeret, nec iam, ut censuerat, arbitrato suo furari posset, suspitione cautionem afferente: tertio, quod rationem earum rerum, quas libidine, non ratione, administrauerat, Naeuius reddere satis commode non posset: quarto, quod obierit Quinctius, cum Naeuius adesset: quinto, quod obierit repentino. Quae si minus ad probandum crimen ualent, significatione tamen aliqua non carent. nec in ijs diutius orator immoratur; ne, quae sunt extra causam, uerae defensionis inopia quaerere, & aucupari uideatur, sed breui narratione, quasi aliud agens, ingeniose percurrit. **SVMVS honos** § significatione amoris, qui potissimum in morte declaratur. Honoris quoque mentio fit in oratione pro Caecina, propter usum fructum bonorum testamento legatum. Moritur, inquit, Fulcinius: testamento facit heredem quem habebat e Cefennia filium: usum fructum omnium bonorum suorum Cefenniae legat, ut frueretur una cum filio. magnus honos uiri iucundus mulieri fuisset, si diuturnum esse licuisset. **Nec lta multo post**, § Nec, pro, Non, ut Nec opinantem, pro, non opinantem. **CVM isto Naeuius** § suspicor abundare, Naeuius. **ANNVM fere una sunt**, § uere hoc, oratorie illud infra: Annum, & eo diutius, post mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum simul P. Quinctius. **DE TOTA illa ratione, atque re Gallicana**: § cum dicat, illa, sine dubio nihil extra societatem significat, sed, quae ad societatem pertinent, omnia complectitur. quod ideo dicendum putauit, ne quis eum ijs etiam de rebus loqui existimaret, quae ipsius Quinctij erant priuatae, ut infra. **PRIVATIM** § extra societatem. **ESSET relicum**, § priuato C. Quinctij nomine, non societatis. **IN GALLIA** § ut deinde Romae solueret: **SE facturum esse** § certa & definita die. proscriptio enim & res auctionantis, & diem auctionis nominabat. **IBI TUM** § ad rem spectat; Ibi, non ad locum: quasi dixerit, in eiusmodi re, cognito Quinctij consilio: ut in Verrem lib. III. Quid tu ibi tum, quid facis? Et pro Caecina: Ibi tum Caecinam postulasse. Et Terentius And. Ibi tum exanimatus Pamphilus, Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat. **DETERRET**, § studiose dissuadet, ac dehortatur. hoc enim uerbum saepe in bonam partem accipitur. ut ad Metellum: Egi cum Claudia, uxore tua, & cum uestra sorore Mucia, ut eum ab illa iniuria detererent. **NON ITA commode** § non sine aliquo suo damno. **SISAPERET**, § admonentis est, non obiurgantis, aut non asperere, non acerbè obiurgantis, sed ita, ut obiurgatio sit amoris index. Lib. III. Summittebat iste Timarchidem, qui moneret eos, si saperent, ut transigerent. **PRO fraterna illa necessitudine**, § pro illa necessitudine, quae sibi cum C. Quinctio, Publij fratre, fuerat. **P. SCAPVLAE** § gentili suo. nam Scapula cognomen Quinctiae gentis fuit: quod ex Plinio lib. VII. cap. 53. ex Dione lib. 53. cognoscitur. **PERTE** § arbitrum. **PROPTER aerariam rationem** § aliam alijs temporibus. non enim uel aurea, uel argentea moneta semper idem ualet. de qua uarietate sic lib. III. Off. Cum tribuni pl. collegium praetorum adhibuissent, ut res nummaria de communi sententia constitueretur. iactabatur enim temporibus illis nummus, sic, ut nemo posset scire, quid haberet. **NI SI a quaestoribus quaesisset**, § quaesuit igitur Quinctius a quaestore Aquillio. is autem annus, quo quaesturam gessit Aquillius, quantum e sequentibus licet conijcere, Carbone II, Cinna IV. eos fuit, quadriennio ante, quae haec diceretur. Quaestores dicti a quaerenda pecunia publica. anno enim post eiectiones reges, ut ait Plutarchus, duo, qui aerarium, in aede Saturni custodiendae pecuniae publicae causa constitutum, curarent, a populo creati. quamquam hunc magistratum multo ante, regum aetate, fuisse, eodem tractandae publicae pecuniae munere, curiatis comitijs creatos, alij tradiderunt. Aucto imperio, simul augeri quaestorum numerum necesse fuit. duo primum additi, mox quattuor: cumq. usque ad Sullae dictaturam octo fuissent, Sullam uiginti suppleto senatui, cui iudicia tradiderat, lege lata esse iussisse, Tacitus auctor est. Eorum alij alia tractabant, ut cuique fors obuenerat: aerarium, ut diximus, duo, qui quaestores urbani uocabantur, & pecuniam publicam expensam & acceptam in tabulas referebant, addit Liuius lib. VII. eosdem ex aerario signa prompsisse imperatoribus

peratoribus ad bellum exeuntibus. Quaestoria prouincia erat Ostiensis, id est frumenti cura, quod diuersis regionibus aduehebatur: de qua mentio fit in orat. pro Murena. Erat ea, quae lege Titia dabatur: de qua in eadem oratione. Erat Puteolana, mercium peregrinarum causa, de qua in Vatinius. Duo praeterea consulibus operam nauabant, ut P. Sextius C. Antonio, T. Fadius Ciceroni, quod et orationibus pro Sextio, post R. ed. in sen. intelligitur. Alij cum proconsulibus, & propraetoribus, ut singuli, uel bini, in prouincias ibant, ut acceptam a senatu pecuniam in stipendio, frumentum, legatos, proquaestores cohortem praetoriam distribuerent. Denique diuersis muneribus, non ipsorum arbitrio, non senatus decreto, non populi iussu, sed fortis euentu operam dabant. Vocatione eorum, & prehensione caruisse, id est neque uiatorem habuisse, neque licitorem, sed seruis publicis usos esse, docet Gellius lib. XIII. cap. 12. Potestatem autem, ut aediles, tribunique pl. non imperium, ut consul, praetor, dictator, habere dicebantur. Iurisdictionem, & quaestionem ipsi quoque suam habuerunt, ut tribuni pl. triumuiui, auctore Pediano: & Plutarchus, cognouisse eos de scribarum criminibus, memoriae prodidit in Catone Uticensi. In prouincijs iurisdictionem habuisse, ostendit Cicero in Diuin. Caecilij Verris praetoris exemplo, & Suetonius in Caesare. Licitoribus etiam, quibus in urbe uti non licuit, extra urbem usos esse, cognouimus lib. II. in Verrem. Quaestores, inquit, utriusque prouinciae, qui isto praetore fuerant, cum fascibus mihi praesto fuerunt. Et pro Plancio: Simul ac me Dyrrhachium attigisse audiuit, statim ad me, licitoribus dimissis, insignibus abiectis, ueste mutata, profectus est. Erant & parici quaestores, rerum capitalium praefecti, sed ab eo, de quo loquimur, genere differebant. Primus gradus honoris quaestura fuit, tributisque comitijs, postea quam instituta sunt, dabatur: non enim inter maiores magistratus fuit, qui centuriatis creabantur, ut praetor, consul, censor: ac ne curulis quidem: patricius tamen, habita ratione primorum temporum, quibus patricij quaestores fuere. nam postremo magistratus omnes, interrege excepto, plebeijs gentibus communicati. DECIDIS & ut quaestor, & arbiter. QUID IIS ad denarium solueretur. & cum, Ad denarium dicit, integrae summae solutionem significat. Argenteus nummus fuit, argento primum reddi, pro denis aeris libris, id est pro denis assibus, qui primo librales fuere. signari autem coeptus est annis tantum quinque ante primum Punicum bellum, auctore Plinio. Bello Punico secundo, exhausta sumptibus rep. denarium sedecim assibus permutari placuit, uetere nomine retento, quinarium octonis, sestertium quaternis. Septenos in uncia percussos esse ante imperatorum aetatem, auctor est Plinius: ut, quemadmodum in ceteris rebus, item in nummorum pondere Graecos anteirent. drachmae enim Atticae e Solonis instituto centenae in mina percutiebantur, id est quattuor amplius, quam in libra Romana: quia mina non e solis duodecim uncijs, ut libra, sed e duodecim, & semisse, id est unciae dimidio, constabat. ita fiebat, ut in dispari minae libraeque pondere, octonae drachmae in uncia minae, dimidia praeterea in semisse, ferirentur: pari autem pondere, octonae tantum drachmae. placuit igitur Romanis, e singulis uncijs denarios tantum septenos cudere. Nam, quod ubique drachmam pro denario Graeca nominat historia, id causae est, uel quia similiorem nummum Graeci nullum habebant, uel quia, post reip. tempora, denarij pondus imminuerit principum auaritia, sic, ueritate denarium & drachmam nihil interesset. quod eo mihi persuaderet magis, quia non obscure dicit Plinius lib. XXII. cap. ult. Drachma Attica denarij argentei habet pondus. Et lib. XXXIII. cap. 9. cum autem Alij e pondere subtrahunt: cum sit iustum XXCIV. e libris signari: uideatur indicare, aetate sua non fieri quod iustum erat, sed plures XXCIV. e libra signari. Et Plutarchus in Camillo drachmam a denario non distinguit. Perspicue autem Dio, drachmam a denario nihil differre, lib. LV. significat, ubi aureum nummum drachmis XXV. aestimat. nam eundem nummum centum sestertijs Tacitus lib. XVII. aestimat: & centum sestertijs denarios XXV. confici, nemo nescit. Fuit & denarius aureus is, opinor, qui nummus aureus uocatus est, eo pondere, ut argenteis XXV. permutaretur. quod proxime testium locupletum copia probauimus. nam Plinij uerba sunt obscuriora, quam ut sententia certa cognoscique possit. POSSE & quia locuples. DEBERE & quia promiserat. ANNISSET & non modo postulasset. ITERVM dico, optimus & paullo enim ante: Ibi tum uir optimus Sex. Naeuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur. IN IPSO articulo temporis & in summa necessitate: cum Quinctius pecuniam Scapulis, nulla interposita mora, soluere cogere. ASSEM sese negat datum, & nihil se daturum affirmat. as enim minimi pretij nummus fuit. & ad assem perdere, dixit Horatius, uniuersae pecuniae iacturam significans, in ijs uerbis:

Luculli miles collecta uiatica multis

Aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem

Perdiderat.

Libet hic de Assē pauca quaedam subscribere, ut hos Commentarios aliqua interdum rerum Romanarum adspersa notitia iucundiores efficiat: admonitu praesertim, hortatuque sapientissimi uiri, ad Sedis Apostolicae decus, & Christianae Reip. salutem nati, IOANNIS MORONI Cardinalis: cuius optime de merito studio non obsequi, nefas esse duco. modum tamen tenebo: ne, si sim longior, antiquitatem explicare uoluisset uidear alieno loco; si breuior, mutila quaedam, & obscura tradidisset. As dictus quasi aes: nam ex aere rudi, libralis primum factus est: unde aeris grauis poena dicta: mansitque rudis usque ad Seruium regem: tunc signari coeptus est nota pecudum: unde Pecuniae nomen ortum. In hoc nummo, licet minimo, Romani tamen, ex omni re laudem aucupantes, bonitatem aeris adamarunt: Cuius proque infula cognita, assem perpetuo fecerunt ex aere Cyprio, quo pyropi ignescens bractea conficitur.

Minores

Mineres nummi, (nam uno tantum uti, librari praefertim, incommodum erat) tamquam partes affi subiectae, undecim fuere, uncia, omnium minima: dextans, duarum unciarum: quadrans, trium: triens, quattuor: quincunx, quinque: semis, sex: septunx, septem: bes, octo: dodrans, nouem: dextans, decem deunx: undecim, quas omnes complectebatur unus as. Bello Punico primo, non tam maioris commodi gratia, quam quod impensis resp. non sufficeret, constitutum, ut asses sex tantario pondere ferirentur, idest, ut duarum tantum unciarum singuli essent: nam sextans sexta pars librae, idest antiqui assis, fuerat, ita quinque partes factae lucris, dissolutumq. aes alienum. Quo tempore, signo pecudis omisso, nota assis coepit esse ex altera parte Ianus Geminus, ex altera rostrum nauis. Eadem causa fecit, ut bello Punico secundo unciales fierent. neque hic minuendi ponderis finis fuit, in publicis quoque rebus, non modo in priuatis, noua lucra humano semper quaerente ingenio. uentum erat a libra ad sextantem, a sextante ad unciam: uncia postremo semunciae locum dedit, assesq. lege Papi- riana semunciales facti: usq. populus Romanus ad Vespasiani tempora usus est. nam postea mutatos, nulla docet historia. Eandem fuisse rationem in assis partibus, idest in reliquis aereis nummis, ut, asse imminuto, ipsae quoque proportione minuerentur, credibile uidetur: exempli gratia, quadrans, cum as libralis esse desijt, mutauit pondus, nec fuit amplius trium unciarum, sed assis tamen quarta pars & pondere, & pretio fuit, sicuti primum fuerat. nec dubium est, cum Martialis dixit, Dat Baiana mihi quadrantes sportula centum, quin asses XXV. qui sunt iulij fere duo Romanae monetae, signifi- cauerit. Supra assem nummus aereus, praeter dipondium, qui duos asses pependit, nullus, ut arbi- tror, fuit. Nam Plinij uerba lib. XXXIV. cap. 2. de sestertio aereo, ut carere mendo putem, uix um- quam adducar. Argentei nummi simul cum aereis fuere, ipsi quoque argento rudi. libella argentea assi aereo respondebat, accepto nomine a librari asse. itaque, quod hic Cicero, Alsem se negant datu- rum, idem lib. II. in Verrem dixit, Quis Volcario, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? di- uerso uocabulo eandem rem significans. sed argentum non eodem, quo aes, tempore signatum est: aes, ut diximus, regnante Seruio, argentum paucis ante primum Punicum bellum annis, diuersa ab aereo no- ta, bigis, quadrigisq. Et, ut proportio esset aliqua inter aes, & argentum; redacto asse a duabus un- cijs ad unam, argenteos quoque nummos pluris, quam antea, ualere placuit, sestertium quater- nis assibus, qui dipondio, idest duobus assibus, cum semisse fuerat: unde uetus nomen sestertij, quod perpetuo mansit: quinarium octonis, qui fuerat quinis; ut sestertium, sicut antea, dimidio superaret, denarium sedecim, antiquo nomine, ut in reliquis nummis conseruato.

QUIPPIAM promississet. & quod non ipse, qui promississet, uerum dominus, cuius iussu promi- serat, praestare deberet. Saepe corruptam praeconio quaestu Naeuij naturam Cicero carpit. A V- E R T: & impetrat: ut interim curare pecuniam possit. D I F F I C I L I O R E condicione & aliqua pecuniae iactura. Q V A M minima cum molestia & per arbitros. N o s & loquitur ex persona Quin- ctij. nam ipse causam eius non defendebat eo tempore. sic infra: Condicionem tuli: cum tamen ea condicio non ab ipso, sed ab alijs, qui tum Quinctio aderant, lata sit. Et: Quod est hoc iudicium, in quo iam biennium uersamur? cum tamen ipse paullo ante in eo iudicio uersari coepisset, priore pa- trono Iunio noua legatione impedito. Eodem modo, quod sequitur, interpretor, Propinquum no- strum, non ipsius Ciceronis, sed Quinctij: ut infra patet. Item illud: Aduocatos nostros acerrime submouet: pro, aduocatos Quinctij. nam ipse Cicero tum Quinctio non aderat. dixit enim paullo ante de iisdem aduocatis: Recusabant, qui aderant tum Quinctio. R E S conuenire nullo modo poterat? Rem conuenturam, dixit Phil. I. R E S esse in uadimonium coepit. & pro, in uadimonio: ut in Diuin. Quae in amicitiam populi Romani, ditionemq. essent. In uerrem lib. V. Quo in loco maiores Syracula- num quemquam habitare uetuerunt: quod, qui illam partem urbis tenuerint, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. Pro lege Manilia: Cum uestros portus, atque eos portus, quibus ui- tam, & spiritum ducitis, in praedonum fuisse potestatem sciatis. Plautus in Amphitr. Non uero mi- hi in mentem fuit. Gellius lib. I. cap. 7. Res autem esse in uadimonium dicitur, cum per uadimonia li- tigatur, siue apud arbitros, siue apud iudices. arbitri autem erant Trebellius, & Alphenus.

O R A T I O

Obscuro, C. Aquilli, uosque, qui adestis in consi- lio, ut diligenter attendatis, ut si singulare ge- nus fraudis, & nouam rationem insidiarum cogno- scere possitis. Ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse, ne quid sibi so- licitas deberet: se iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere: si quid agere secum uelit Quinctius, non recusare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuicere, hominem in praesentia non uada- tur. ita sine uadimonio discedit. deinde Romae dies x x x fere Quinctius commoratur: cum cete- ris, quae habebat, uadimonia differt, ut expeditus

in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egre- ditur ante diem IV Kal. Febr. Scipione & Nor- bano eos. quae so, ut eum diem memoriae mandetis. L. Albius, Sex. filius, Quirina, uir bonus, & cum- primis honestus, una profectus est. cum uenissent ad Uada Volaterrana quae nominantur, uident perfa- miliarem Naeuij, qui ex Gallia pueros uenales isti ad- ducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, nar- rat Naeuij, quo in loco uiderit Quinctium. quod nisi ex Publicio narratum Naeuij esset, non tam cito res in contentionem uenisset. tum Naeuius ipse pueros circum- amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Lici- nijs,

nis, & a faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda postridie. ueniunt frequentes: testificatur iste, P. Quinctium non stitisse, & se stitisse. tabulae maximae signis hominum nobilium consignantur. disceditur. postulat a Burrieno praetore Naeuius, ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas, liberis istius uiuis, duelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officium tam sanctum, atque sollemne, quod non auaritia comminueret, atque uiolare soleat. etenim, si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, uanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur. Libellos Sex. Alphenus, procurator P. Quinctij, familiaris & propinquus Sex. Naeuii, deiecit: seruulum unum, quem iste prehenderat, abduxit: denunciat, sese procuratorem esse, istum aequum esse famae fortunisque. P. Quinctium consulere, & aduentum eius expectare: quod si facere nolit, atque imberberit eiusmodi rationibus illum ad suas condiciones perducere, sese nihil precari, & si quid agere uelit, iudicio defendere. Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius, & consuetudinem, edicto praetoris de saltu agroq. communi a seruis communibus ui detruditur. Existima, C. Aquilli, modo, & ratione omnia Romae Naeuium fecisse, si hoc, quod per litteras istius in Gallia gestum est, recte, atque ordine factum uideatur. Expulsus, atque eiecitus e praedio Quinctius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. is eam rem quam uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romae cum isto gladiatore ue-

tulo quotidie pugnabat: utebatur populo sane suo, propterea quod iste caput petere non desinebat. Iste postulat, ut procurator iudicatum solui satisfaceret. negat Alphenus aequum esse procuratorem satisfacere, quod reus satisfacere non deberet, si ipse adesset. Appellantur tribuni: a quibus cum esset certum auxilium petiit, ita tamen disceditur, ut idibus Sept. P. Quinctium sisti Sex. Alphenus promitteret. Venit Romam Quinctius, uadimonium sistit. iste, homo acer rimus, bonorum possessor, expulsor, ereptor, animum & sex menses nihil petiit, quiescit, conditionibus hunc, quoad potest, producit: a Cn. Dolabella denique praetore postulat, ut sibi Quinctius iudicatum solui satisfaceret, ex formula, quod ab eo petat, cuius ex edicto praetoris Romani bona dies xxx possessa sint. non recusabat Quinctius, quin ita satisfacere iuberet, si bona possessa essent ex edicto. Decernit: quam aequum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: & hoc ipsum tacuisse mallet; quoniam utrumque quibus intelligere potuisset. Iubet P. Quinctium aut satisfacere, aut sponsonem cum Sex. Naeuii facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni praetoris dies xxx possessa essent. Recusabant, qui aderant tum Quinctio: demonstrabant, de re iudicium fieri oportere, ut aut uterque inter se, aut neuter satisfaceret: non necesse esse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porro ipse Quinctius, sese iccirco nolle satisfacere, ne uideretur iudicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsonem porro si istiusmodi faceret, se, id quod nunc euenit, de capite suo priore loco cauissimum esse dicturum. Dolabella (quemadmodum solent homines nobiles: seu recte, seu perperam facere coeperint, ita in utroque excellunt, ut nemo nostro loco natus assequi possit) iniuriam facere fortissime perseuerat; aut satisfacere, aut sponsonem iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri.

EXPLANATIO

ANTE diem IV Kal. Febr. idem est, Ante diem IV Kal. Febr. quod, IV Kal. Febr. & utroque modo ueteres loquebantur. de quo more ne multa colligam, unum, alterum ueritabo locum: ne dixisse aliquid sine teste uideamur. Ad Tirōnem, cum scripsisset, Is dies fuit nonis Nou. subiunxit, Inde ante lucem proficiscentes, ante diem IIX. id. Nou. has litteras dedimus. Et Gellius lib. XV. cap. 28. natum esse Ciceronem ait ante diem III non. Ian. qui se, natum III non. Ian. ad Att. scribit. Opinor autem, uel hic, II, idest pridie, uel infra, IV legendum: ut in eadem re dies idem ponatur. **S**CIPIONE, & **Norbano** hic est L. Scipio, focer P. Sextij, a Cicerone defuncti. civili bello Marianarum partium fuit: destitutusq. ab exercitu, ad Sullam deficientem, Massiliam, liberam ciuitatem, se contulit: ubi exsul aliquandiu uixit. unde illa in Sextiana: Duxit uxorem, patre uiuo, optimi, & calamitosissimi uiri filiam, L. Scipionis. clara in hoc P. Sextij pietas exstitit, & omnibus grata, quod & Massiliam statim profectus est, ut focerum uidere, consolariq. posset, fluctibus reip. cepulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum uestigiis stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo insperato adpectu, complexuq. si non omnem, at aliquam partem maeroris sui deponeret. **L. ALBIVS** Sex. F. **Quirina**, sic legendum, non **Quirinas**. est enim, **Quirina**, pro ex **Quirina** tribu, antiquo more, quem **Pedianus** in eo loco, C. Verrem **Romilia**, ostendit his uerbis: **Romilia**, nomen est tribus, ablatiui casus: ut sit, ex **Romilia**. tribus enim urbanae, rusticaeque, omnes xxxv. numerantur. ex quibus aliquam, necesse est, cuiusque ordinis fuerit, ciuis Romanus obtineat. moris autem fuit, cum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, ut significaretur aut a praenomine suo, aut a nomine, aut a cognomine, aut a cognatione, aut a tribu, in qua censeretur, aut a curia, aut a censu, ut, si erat senator, eques uel Romanus. sic alibi ait, C. Claudius, C. F. **Palatina**. Haec **Pedianus**. Ego tribus nomen iis tantum addi solitum arbitror, qui parum alioqui noti essent, non gestis honoribus, non maiorum dignitate, non ordine senatorio, cognoscerentur: qualis ille, a **Pediano** proxime nominatus, C. Claudius C. F. **Palatina** describitur lib. II. in **Verrem**. & act. I. **Q. Verres Romilia**, ut homo

homo improbus, & in corrupendis tribubus exercitatus, cum probro appellatur. nam P. Rupilio, equiti Romano, qui nominatur in epistola ad Crassipedem, additam esse Meneniam tribum crediderim, ut ab altero P. Rupilio distingueretur. Nominatur & a Plinio lib. VII. cap. 49. ex opido admodum ignobili Velleiatio, qui C X L uixit annos, M. Mucius M. F. Galeria, Felix. Excipio sepulcrorum quasdam inscriptiones, non clarorum tamen hominum, & S. C. omnia, in quibus addi solita tribus est ad eorum nomina, qui scribendo aderant, aut eorum, de quibus ornandis, cum pro rep. mortem obiissent, agebatur: ut Phil. IX. Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia, Rufus. De tribubus olim scripti, cum obscurae adhuc essent Romanae antiquitates. ea si putem iteranda: lector fortasse non fastidiet: ei quidem uiro, quem supra nominavi, hoc a me doctrinae genus postulanti, satisfiet. Romulus in tres partes, quas ideo Tribus uocauit, ciuitatem diuisit, Ramenses, Tatienses, Luceres, idest Romanos, quos ipse secum adduxerat; Sabinos, qui cum T. Tatius rege in urbem recepti erant; Lucumones, Etruriae populos, qui Romulo, cum Sabinis dimicanti, opem tulere: unde ipsi quoque in urbem recepti: & inde Tuscius uicus. Postea Ser. Tullius, sextus Romanorum rex, in maiore ciuium multitudine quattuor tribus fecit, & ab urbis collibus appellauit, Suburrana, Palatina, Collina, Esquilina. Sequentibus deinde temporibus, aucta urbe, prolatis imperij finibus, additae sunt nouae tribus, aliae alio tempore, sic, ut ad X X X V pertenerint; quarum X X X I rusticae, urbanae I V uocabantur: rusticae, laudatissimae, eorum, qui rura haberent; quae ingenuorum erant; cum urbanae libertinorum essent; in quas transferri, ut ait Plinius, ignominiae fuit. urbanae uero fuerunt, quas a Seruio rege institutas esse dixi. In iis X X X V tribubus censebatur uniuersus populus Romanus, & in sua quisque tribu suffragium comitiis ferebat, nomenq. dabat militiae causa. Earum omnium nomina fuerunt haec, in quibus ordinem litterarum, non temporum, seruabo. Aemilia, Anienis, Arnienis, Claudia, Clustumina, Collina, Cornelia, Esquilina, Fabia, Falerina, Galeria, Horatia, Lemonia, Maecia, Menenia, Oufentina, Palatina, Papiria, Poblilia, quae deinde Publilia dicta, ut ex Poblis Publius: Pollia, Pomptina, Pupinia, Quirina, Romilia, Sabatina, Scaptia, Sergia, Stellatina, Suburrana, Terentina, Tromentina, Veientina, Velina, Veruria, Voltina. Vnde nomen acceperint, affirmare de omnibus difficile est. aliae quidem a partibus urbis, a familijs multae, aliae aliunde. nam, quod ait Peditanus, de Sabinarum raptarum nominibus plures esse dictas: non assentior: cum a Sabinis mulieribus curiae, non tribus, Liuius, & Festo auctoribus, nominatae sint; & Seruio regnante, multis post raptum Sabinarum annis, primae quattuor tribus institutae; atq. de nominibus collium, ut diximus, appellatae. C V M P R I M I S honestus; Ciceronem arbitror seruire tempori: ne, cum testimonium de die, quo Quinctius Roma egressus est, Albius dicet, fides ei, ut homini parum honesto, derogetur. infra quoque: Profectus est una L. Albius, homo in primis honestus: dicet testimonium. Haec ideo dixi, ne, quod iam dixeram de tribus nomine, solis ignobilibus addito, quasi refelli uideretur hoc Albij exemplo, quem Cicero hominem cum primis honestum uocat. P V E R O S seruos, licet pueritiae essent annos egressi. notatur enim condicio, non aetas: & ita saepe Cicero locutus. C I R C V M amicos; ad omnes amicos. & Circum, non paucos uidetur indicare: ut in exemplis. Lib. II. Cum praetorem circum omnia fora sectaretur. Lib. IV. Nobilissimum quemque ad se accersebat, circum omnia prouinciae fora rapiebat. S V O S necessarios; praecones. nam ad eos amicos, qui non in atrijs Licinijs, nec in faucibus macelli uersarentur, idest ad honestiores, non misit suos necessarios, sed pueros, idest seruos. E T A Faucibus macelli; locus non admodum ab atrijs Licinijs distinctus, qui nominatur lib. III. in Verr. & ita quidem, ut parum honestus fuisse uideatur: cum in eo sederet Alba Aemilius, Verris familiarissimus. A D tabulam Sextiam; ad tabernam eius nominis: ut ibi tabulae, deserti a Quinctio uadimonij testes, conscriberentur, & uirorum nobilium annulis consignarentur. H O R A secunda postridie; hora secunda illorum temporum non respondet nostrorum horae secundae. neteres enim diem in duodecim horas, ab ortu solis ad occasum, & in totidem noctem, ab occasu ad ortum, quacumque anni parte, diuidebant. diurnae tamen horae nocturnis dissimiles erant. nam aestate, longioribus diebus, breuioribus noctibus, diurnae duodecim horae longiores, nocturnae breuioribus; contra uero hieme, breuioribus diebus, longioribus noctibus, diurnae breuioribus, nocturnae longiores. ita sexta diei hora semper meridies fuit, sexta noctis hora media nox: duodecima, diei noctisq. semper ultima. unde illud M. Crassi, quod apud Plutarchum legimus, in Deiotarum regem, urbem aedificantem extrema senectute: Quid tu, Deiotare? duodecima hora aedificare coepisti? Hic autem dies naturalis erat, horarum duodecim, oriente sole incipiens, occidentem desinens. nam ciuili a media nocte ad mediam sequentem, X X I V horarum spatio, producebatur: ut Gellius lib. III. cap. 2. auctor est. Hic Cicero, cum ait, Hora secunda, de naturali die loquitur: & quia mensis Ianuarius extremus erat; quod ipsa narratio docet; quo tempore dies est horarum X I I I; hora secunda antiqua producit in aliquam partem horae tertiae recentioris. De eodem dierum genere accipiendum est, quod Sulpicius ad Ciceronem scripsit: Circiter horam decimam noctis Postumius ad me uenit. Nam, cum loquatur de die uigesimo quinto mensis Maij, quo tempore decem horarum nox apud nos non est: necesse uidetur intelligere, tum fuisse noctem duodecim horarum, quem admodum erat per totum annum. Et, cum subiungit idem Sulpicius, E uestigio eo sum profectus prima luce, ibi quoque ostendit duodecim fuisse noctis horas, & se ab hora decima, qua Postumius uenerat, ad duodecimam, cogendis medicis, quos ad Marcellum uulneratum adduceret, operam dedisse. Et Martialis, cum dixit, Incipit exstructos frangere nona thoros, ostendit ueteres cenare solitos esse tri-

bus

bus horis. ante solis occasum. quod si seruetur aetate nostra, cenae tempus incideret in horam vigesimam primam. **TESTIFICATUR** iste? cum sequatur, Et se stitisse: aptius putavi, Testificatur iste, quam, ut antea, Testificantur isti. Nec uero de nobilibus uiris, quibus & testibus, & tabularum obgnatoribus Naeuius usus est, diceretur, Isti. Testificari autem, est, testibus probare. **NON stitisse**, & hic perperam, Stetitisse, legebatur. Sistere, simpliciter dicitur, & coniuncte: simpliciter, ut hic: coniuncte, cum accusandi casu, ut Cicero infra: Venit Romam Quinctius, uadimonium sistit. Siste etiam iudicio, passiuè dicitur: ut apud Iustinianum Nou. LXIX. **ET se stitisse**: ? falsum utrumque, nam nec Quinctius uadimonium deseruerat, nec ad uadimonium Naeuius uenerat. discessum enim erat sine uadimonio, nec Quinctium Naeuius, nec Naeuium uadante Quinctio. quod supra Cicero docuit. **TABULAE maximae** ? testium plurimorum nominibus refertae. frequentes enim ad tabulam Sextiam conuenerant. **HOMINVM nobilium** ? quo plus esset auctoritatis in fraude. A **BURRIENO praetore** ? etli gentium Romanarum nomina in Ius definire certum est, ut Iulius, Pompeius, Tullius: quaedam tamen excipiuntur, quae desinunt in Ienus, ut Vibienus, Matienus, Allienus, Vatienus. eiusdem generis esse Burrienus existimo. Ex **edicto** ? ipsius Burrieni praetoris urbani. edictum enim praetor urbanus, ante quam iniret magistratum, proponebat; ut annua quasi lex a populo cognosceretur, quam in iure dicundo seruaturus esset. **BONA possidere** ? quod Quinctius non stitisset, ipse autem stitisset, de quo tabulas maximas, signis hominum nobilium consignatas, proferebat. **EIVS**, ? arguit ab inhumanitate: eum arguerit iam ab iniustitia. **VANVM** ? mendacem. Virgilius lib. I. Aen. Ni frustra augurium uani docuere parentes. Lib. II. Vanum, mendacemq. improba finxit. **LIBELLOS** ? proserptionis bonorum Quinctij, publice propositos a Naeuius. **ALPHENVS**, ? cognomen Romanae gentis, quae mihi tamen adhuc quidem incomperta. **QVEM iste prehenderat**, ? ut eum quoque ex edicto possideret. **AEQVVM esse** ? pro familiaritate, pro societate, pro affinitate. **IMBIBERIT** ? in animum induxerit, omnino decreuerit. Male antea, Inhiberit, ego locum restitui ante multos annos, auctoritate adductus ueterum librorum, & exemplis Latinae linguae. nam Lucretius uerbum, Imbibere, semel & iterum usurpat, pro, statuere cum quadam cupiditate, & quasi cum siti appetere, ut lib. III.

Qui petere a populo fasces, saeuatq. secures

Imbibit. Lib. VI.

Non quo uiolari summa deum uis

Possit, ut ex ira poenas petere imbibat aeres.

Huius uerbi uim Cicero ipse infra ostendit his uerbis: Sin autem immicissime, atque infestissime contendere perseveret, separatim esse omni recta, atque honesta ratione defendere, quod petat, non deberi. **CONTRA ius, & consuetudinem**, ? nec fieri debet, nec solet, ut edicto praetoris quisquam, non deserto uadimonio, de suis bonis per uim exturbetur. **DE SALTU, agroq. communi** ? De saltu, ad rem pecuariam refertur; de agro, ad rusticam: quam utramque C. Quinctius, P. Quinctij frater, quo tempore societatem cum Naeuius fecit, solus possidebat; societate facta, cum Naeuius communicauit. Illud supra ostenditur his uerbis: Erat ei pecuaria res ampla, & rustica sane bene culta, & fructuosa. Alterum obscurum non est, cum dicat, De saltu, agroq. communi. Exprimuntur autem summa iniuria quattuor quasi sententiae partibus: prima, De saltu, agroq. communi: nam, quod commune est, cur proprie Naeuius possideat? Altera, A seruis communibus: qui si ad Quinctium, item ut ad Naeuium, pertinent, impelli eos unius domini iussu ad inferendam alteri domino uim, aequum non est. Tertia, Vi, non ratione, & ordine. Quarta, Detruditur: non, mouetur, sed, detruditur, & ut detruditur: ut omnis exclusa humanitas intelligatur. His ingenij luminibus orationem saepe suam Cicero distinguit, & hoc artificij genere superioris uicit omnes, ne Graecis quidem exceptis. **MODO**, ? temperate, pro Murena: Hoc ab eo more & modo factum est. Pro Cluentio. Iudicium: in quo non modus est habitus, non mos, consuetudoq. seruata. Off. Lib. I. Omnium, quae fiunt, quaeq. dicuntur, ordo, & modus. **RECTE, atque ordine** ? Ordine, pro sapienter: quo sensu Q. Fulius Caesarius accepit, cum in sententia sua dixit Phil. X. Litteras Bruti recte, & ordine scriptas uideri, quamquam Cicero, quia uerbum erat ambiguum, ad librarium transtulit, subiiciens: Quid est aliud, librarium Bruti laudare, non Brutum? **EXPVLSVS, atque eiectus** ? in utroque iniuria, sed maior in Eiectus. **E PRAEDIO** ? e saltu, atque agro. **C. FLACCVM** ? proconsulem transalpinae Galliae, aum fortasse, qui ante annos duodecim cum M. Herennio consul fuerat. nec dubium est, quin uiueret, dicente Cicero, Quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. sic pro Roscio Amerino: Sese ad Caeciliam, Nepotis filiam, quam honoris causa nomino, contulit. **QVITVM erat in prouincia**: ? excusatio Quinctij, quod Romam non confugerit, unde longe aberat: cum Flacci imperatoris iustitia propinquum remedium esset. Ex **decretis eius** ? in iudicium allatis. **GLADIATORE uetulo** ? fraudibus, & insidijs assueto. gladiatorem appellat, propter uerbum, Pugnabat. **UTEBATVR populo sane suo**. ? sui studioso, qui caperet eum uincere: ut in gladiatorum pugna fauere solebat populus potius, quam alteri. **CAPVT petere non desinebat**. ? Quinctij caput, id est salutem & uitam, non modo fortunam. Persistit in similitudine gladiatorum. breuis enim pugna populo non placebat: itaque oderat eos, qui, nimium eripiendae uitae cupidi, caput in pugna petere non desinerent. **VT procurator iudicatum solui satisfacere**. ? Quando quidem libellos steterat, & Quinctij bona proseribi uenerat. **QVOD reus satisfacere non deberet**. ? quia satisfacere debet, qui uadimonium deseruit: desertum autem a Quinctio negabat Alphenus. **CERTVM auxilium** ? intercessio,

tercessio,

tercessio, contra Burrieni praetoris decretum. *Ita tamen disceditur*, & non intercedentibus quidem tribunis pl. cuius auxilij spe Alphenus ad eos confugerat, sed M. Bruto, intercessurum se, palam dicente, nisi quid inter Alphenum & Naeuium conueniret. itaque conuenit inter eos, ut Alphenus Naeuium promitteret, sicuti Quinctium idibus Sept. SISTI & adesse in iudicio, quasi eum uadatus esset Naeuius, antequam in Galliam proficisceretur. propterea sequitur: Venit Romam Quinctius, uadimonium sinit. *Homō acerimus*, & cum esset homo acerrimus, cum bonorum possessor, expulsor, ereptor, mirum est annum, & sex menses eum nihil petijisse a Quinctio. id autem astute fecit, donec praetorem nactus est, a quo impetraret id, quod postulabat. quod aperte infra sic exponit: Iacet res in controuersijs, isto calumniante, biennium, usque dum inueniretur, qua ratione res non usitata consuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. *ANNVM, & sex menses* & infra, Biennium, dicit, oratorie amplificans. *CONDITIONIBVS* & non, quia condiciones proponeret, sed quia per dolum & astutiam rem extraheret. quod Latine proprie dici posset, Calumnijs. nam infra de eadem re: Iacet res in controuersijs, isto calumniante, biennium. *CN. DOLABELLA* & quem postea M. Scaurus repetundarum e Cilicia accusauit, & damnauit. de quo diximus lib. I. in Verrem. Ex *formula*, & in edictis praetorijs formulae continebantur: quarum in una praetor pollicebatur, se esse iussurum, ut, iudicatum solui satisfacere is, cuius bona ex edicto praetoris dies triginta possessa essent. possedisse autem Naeuium ex Burrieni praetoris edicto bona Quinctij, non omnia quidem, Alpheni libellos deiciende, sed aliqua, ut saltum, & agrum in Gallia, superioribus intelligitur. *PRÆTORIS Romani* & ut praetor peregrinus, qui ius diceret inter peregrinos, sic praetor Romanus, qui inter ciues, appellabatur. infra: Fateor, si ita est, procuratorem decreto praetoris Romani oportuisse parere. *SI BONA possessa essent ex edicto*, & solum Quinctium satisfacere, id erat confiteri, bona eius ex edicto possessa esse. ita deserti uadimonij subibat infamiam. quod si satisfacere his uerbis, Si possessa ex edicto bona essent: possessa esse non confitebatur. ita deserti uadimonij probum uitabat. fore autem confidebat, ut, ubi cognitum esset, possessa nec ne bona essent, uel neuter, uel uterque satisfacere. Huc illud spectat supra dictum: Id accidit praetoris iniquitate & iniuria: primum, quod, contra omnium consuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri. Infra uero, Recusabant, qui aderant, tum Quinctio: demonstrabant de re iudicium fieri oportere: ut aut uterque inter se, aut neuter satisfacere: non necesse esse famam altetius in iudicium uenire. *DECERNIT*: & praetor Dolabella, reiecta Quinctij petitione, Naeuium gratificans: qui non sine causa annum & sex menses nihil petierat, opportunum improbitati, malitiaeq. suae tempus expectans. *NIHIL dico*: & patet enim ipsum per se. *VNVM hoc dico*, & quod omnibus fortasse non patet. *NOVVM*: & est aliquid iniquum, nec tamen nouum: rursus aliquid & iniquum, & nouum: quod magis reprehendi solet: caret enim iniquitas exemplo. unde illud ad Lentulum: Eius orationi uehementer ab omnibus reclamatum est: erat enim & iniqua, & noua. *IVBET P. Quinctium aut satisfacere, aut sponsonem cum Sex. Naeuium facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni praetoris dies triginta possessa essent*. & id petebat Quinctius, sed uel cum satisfactione, uel sine sponsonem. nam, si sponsonem faceret, non reus, sed actor esse uidebatur: & priore loco, tamquam actor, causam dicere cogebatur. quod supra, infra. Cicero conqueritur. *QUI aderant tum Quinctio*. & non tum aderat Cicero, sed M. Iunius in proemio appellatus. nec tamen solum Quinctij patronum significat, sed aduocatos etiam homines Quinctij studiosos, qui ad praetoris tribunal uenerant, ut reum, quacumque re possent, adiuuarent. unde infra: Aut satisfacere, aut sponsonem iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri. *DE RE* & de possessione bonorum Quinctij, id est, possessa nec ne essent a Naeuium bona Quinctij ex edicto praetoris dies triginta. quod fateri Quinctius non poterat, nisi, desertum a se uadimonium, simul fateretur. nam, si possessa non essent, tunc non solus Quinctius iudicatum solui satisfacere, quod a Dolabella praetore Naeuius postulauerat, sed aut uterque inter se, aut neuter. *FAMAM alterius* & Quinctij: qui, si solus satisfacere, de fama & exstimatione sua periclitaretur. *NE VIDERETVR indicasse, bona sua ex edicto possessa esse*: & nam, ut satisfacere, postulauerat Naeuius ex formula, quod ab eo peteret, cuius ex edicto praetoris Romani bona triginta dies possessa essent. *SPONSIONEM porro* & utraque erat iniqua condicio, uel si solus satisfacere ex ea formula; qua confitebatur bona sua possessa esse; uel si sponsonem faceret, nulla possessorum bonorum confessione: sponsonem enim facta, sequebatur, ut, quamquam reus esset, priore tamen loco causam diceret; & cum post eum aduersarius dixisset, facultas ipsi nulla respondendi relinqueretur. *HOMINES nobiles*: & nobiles uocabantur, qui claris gestis honoribus maiores habuissent, siue patricij generis, siue plebeij essent. aequae enim utrique generi aditus patebat ad honores: nec definebat plebeiae gentis esse, qui consul aut dictator crearetur. *IN utroque excellunt*, & commune uerbum, non minus in malis rebus, quam in bonis. quamquam de malis, quod sciam, exempla non exstant. *NOSTRO loco natus* & equestri. nam patre Cicero natus est equite Romano. *ASSEQUI* & similiter excellere. nam illos in utramque partem sua nobilitas adiuuat. *AVT satisfacere, aut sponsonem facere*, & animaduertendum non decreuisse Dolabellam, neque quod Naeuius, neque quod Quinctius petebat: cum Naeuius peteret, ut praetor satisfacere solum Quinctium iuberet, ex formula, quod ab eo peteret. cuius bona ex edicto praetoris dies triginta possessa essent: Quinctius autem satisfacere non recusaret, sed non ex ea formula, in qua erat bonorum possessorum, id est deserti uadimonij, confessio, uerum hoc modo, Si bona sua ex edicto praetoris dies triginta possessa essent, quod infamiam deserti uadimonij remouebat. quod

quod enim Naeuius in sua petitione factum dicebat, id Quinctius factum negabat, & iudicio statuen- dum ostendebat his uerbis: Si bona sua ex edicto praetoris possessa essent. Neutrum, ut dixi, Dol- bella fecit, sed fecit tamen, quod Naeuius gratum, Quinctio permolestum esset, cum eum, aut satis- dare solum iussit, aut sponsonem facere, idest priore loco causam dicere. NOSTROS ADUOCATOS ipse tum Quinctio non aderat, dixit enim proxime: Reculabant, qui aderant tum Quinctio. NOSTROS igitur, idest eius partus, quam ego nunc defendo. Aduocati dicuntur, qui reo fauent, licet eius causam non agant. ACERRIME submoueri, § quod praetoris non est, qui se aequum utrique parti praebere debeat.

O R A T I O

CONTURBATVS sane discedit Quinctius: ne- que mirum, cui haec optio tam misera, tamq. ini- qua, daretur, ut aut ipse se capitis damnaret, si satis- fecisset; aut causam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco diceret. Cum in altera re causae nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauissimum est; in altera spes esset ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attulisset gratiae; sponsonem facere maluit, fecit; te iudicem, C. Aquilli sumpsit, ex sponso egit. in hoc summa iudicij, causaq. tota consistit. Iudicium esse, C. Aquilli, non de re pecuniaria, sed de fama, fortun- nisq. P. Quinctij uides. cum maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos, inandita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis: eos porro, qui defendere con- suerunt, uides accusare, & ea ingenia conuerti ad perniciem, quae antea uersabantur in salute, atque auxilio ferendo. Illud etiam restiterat, quod hesterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quamdiu diceremus, praestitueres. quam rem facile a praetore impetrassent, nisi tu, quod esset tuum ius, & officium, partesque, docuisses. neque nobis adhuc, praeter te, quisquam fuit, ubi nostrum ius contra illos obtineremus: neque illis umquam satis fuit illud obti- nere, quod probari omnib. posset: ita sine iniuria po- tentiam leuem, atque inopem esse arbitrantur. Verum,

quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in consilium; a me postulat, ne dicendo tempus abstinam; queritur, priore patrono causam defendente, numquam pro- rari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam commodius demonstrare, quam antea demonstrata sit: neque tamen tam multa uerba faciam: propterea quod & ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est; & a me, qui neque excogitare, neque pronunciare multa possum, breuitas postulatur, quae mihi met ipsi amicissima est. faciam, quod te saepe animaduerti facere, Hortensi: totam causae meae di- ctionem certas in partes diuidam. tu id semper facis, quia semper potes; ego in hac causa faciam, propterea quod in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut hodie pos- sim. certos mihi fines, terminosq. constituam, extra quos egredi non possim, si maxime uelim: ut & mihi sit propositum, de quo dicam; & Hortensius habeat exposita, ad quae respondeat; & tu, C. Aquilli, iam ante animo prospicere possis, quibus de rebus audiu- rus sis. Negamus, te bona P. Quinctij, Sex. Naeui, possedisse ex edicto praetoris. in eo sponso facta est, ostendam, primum, causam non fuisse, cur a praetore postulareres, ut bona P. Quinctij possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, non pos- sedisse.

E X P L A N A T I O

IPSE se capitis damnaret, § ipse sibi existimationem, & honestatem adimeret. nam, si solus satisfecisset, ex formula, quod eius bona dies triginta ex edicto praetoris possessa essent, desertum a se uadimonium confiteretur. CAUSSAM capitis § causa, in qua ageretur existimatio. cum enim sponsonem ideo faceret, ut probaret bona sua possessa non esse: sequebatur, ut, id nisi probaret, desertum a se uadimonium negare non posset. PRIORE loco § deteriore condicione, quam si, reorum more, poste- riore diceret. supra: Quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemorari potest, quam me, qui caput alterius, famam, fortunaq. defendam, priore loco causam dicere? Infra uerbo Cum maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is posteriore loco causam diceret: nos, inandita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis. IN altera re § in satisfecendo. CAUSSAE nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se, § excusatio afferri nulla posset, cur non ipse de se male iudicaret. male enim iudicasse de se ipse uideretur, si solus satisfecisset: quia desertum a se uadimonium fateretur. Secus autem, pro male, satis uisatum. Ad Att. lib. I. Affirmat nil a se cuiquam de se secus esse dictum. Et ad Appium, lib. III. De tuo in me animo iniquis fecus existimandi uideris non nihil loci dedisse. Sallustius in Jug. Quia tentatum antea, secus cesserat. Eodem sensu dixit Liu. lib. II. Inuitus, quod sequius sit, de meis ciuib. loquor. Est enim, Sequius, pro Secius. Et quod de Secus, idem de Aliter dictum intelligo. simile enim illud lib. VII. in Verr. A me, tametsi satis habent, tamen, si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, quam postulant. QVOD iudicium grauissimum est; § queritur enim de alieno iudicio possumus, de nostro non possumus. AD TALEM tamen uirum iudicem ueniendi § qui nobis, posteriore loco causam dicentibus, sapientia, & aequitate sua subueniret. TE iudicem, C. Aquilli, sumpsit: § in quo Quinctius reus est: nam sumendi iudicis potestas penes reum, non penes actorem.

actorem erat. quod autem priore loco causam dicit, actor in eo, non reus, est. Ex sponso egit. & venit in iudicium, ut causam priore loco diceret, quemadmodum solent ij, qui ex sponso agunt, uel, ut hic arbitror legendum, Ex sponso, idest, ex sponione. fecerat enim iussu Dolabellae praetoris eum Naeuio sponionem Quinctius, si bona sua ex edicto praetoris a Naeuio possessa essent. ex ea sponione agendum erat in iudicio: quod ueteres dicebant, Ex sponso. quod si bona Quinctij possessa esse constaret: nihil erat causae, quin, id quod iam petierat a praetore, Naeuius impetraret, ut sibi Quinctius iudicatum solui satisficeret, ex formula, quod ab eo peteret, cuius bona ex edicto praetoris dies triginta possessa essent. Quod ad loquendi genus attinet, uerba Ser. Sulpicij sunt apud Gellium lib. IV. cap. 4. Qui uxorem, inquit, ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum, sponionumq. dicebatur Sponsalia. Tunc, quae promissa erat, Sponsa appellabatur, qui Sponderat daturum, sponso. Sed, si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur, ex sponso agebat, iudices cognoscebant. Quae Neratium quoque scripsisse in librum de Nuptijs, idem Gellius affirmat. Iam Varro lib. V. de ling. Lat. Quod sponso erat alligatus. Ibidem: Neque agi potest cum eo ex sponso. Et Paulus lib. V. I. D. de uerb. sig. Sponso appellatur, non solum quae per sponsum interrogationem fit, sed omnis stipulatio, promissioq. EA ingenia, & Hortensium notat; quem partes accusatoris obtinere, supra dixit. QVAE antea uersabantur in salute, & infra: Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. ILLUD etiam restiterat, & modus loquendi, iniqua, indignaq. de re cum stomacho usurpatus: quod quidem ex obseruatione multorum exemplorum potuerim intelligere. huc enim spectat illud ex Phil. XI. At uero ita decernunt, ut, liberato Bruto. Id enim restabat, ut, relicto, deserto, prodito. Et ad Att. lib. IIX. Vnum hoc etiam restat amico nostro, ut Domitio non subueniat. Ad eundem lib. XIII. Illud utique scire cupio, quem intellexeris ab eo *ἡγορησάμενος*: nisi forte Brutum. id hercle restabat. Terentius in Ad. Nam hercle etiam id restat. Ennius in Ephigenia apud Rulianum: Menelaus me obiurgat. Id meis rebus regimen restat. Recitat etiam ex incerto Ciceronis libro Priscianus haec uerba lib. IIX. Hoc restiterat etiam, ut ad te fictis aggrederer donis. IN IUS & ad ipsum praetorem: ut, eo iubente, praestitueres nobis tempus, quamdiu diceremus. Infra: In ius uocas. Et aliquanto post: Ut statim de iure aliquis cucurrerit. Est enim obseruatione dignum, iuris mentionem ad praetorem, non ad iudices, pertinere. nam is non iudicat, sed ius dicit, unde Iurisdicatio: iudices autem, a praetore dati, non ius dicunt, sed iudicant, ex formula praetoris, quae erat in edicto. QVAM rem facie a praetore impetrassent, & non obscure Dolabellae praetoris uel inscitiam, uel iniquitatem accusat: de quo etiam supra dixit: Id accidit praetoris iniquitate, & iniuria, primum, quod, contra omnium consuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri; deinde, quod ita constituit idipsum iudicium, ut reus, antequam uerbum accusatoris audisset, causam dicere cogereetur. DOCVISSES. & ostendisses, id ad praetorem non pertinere, partes illas esse tuas, tuumq. ius, & officium. POTENTIAM leuem, & hoc manifeste conijcitur in Hortensium, hominesq. nobiles, Naeuij aduocatos. TIBI instat Hortensius: & arroganter, quasi suo quodam iure. UT EAS in consilium; & iudices, causa utrimque perorata, in consilium ibant, ut, iudicandum quid esset, de communi sententia deliberaretur. tres autem, cum quibus deliberaret, habebat Aquilius in consilio, iuris peritos, L. Lucullum, P. Quinctilium, M. Marcellum. PRIORE patrono & M. Iunio. PERORARI & utrimque: ut post perorationem res iudicaretur. Nos rem iudicari nolle. & quasi causae nostrae diffidamus. NEQVE excogitare, & propter inopiam ingenij. NEQVE pronunciare, & quia parum exercitatus: cum in forum haud ita multo ante uenerim. BREUITAS postulat, & prolixa oratio non requiritur: cum ab illo, qui ante dixit, informata iam causa sit. QVAE mihimet ipsi amicissima est. & propter id, quod supra dixit: Qui neque excogitare, neque pronunciare multa possum. QVOD te saepe animaduerti facere, Hortensi & hanc partiendi laudem Hortensio tribuit his uerbis in Bruto: Attulerat minime uulgare genus dicendi, duas quidem res, quas nemo alius, partitiones, quibus de rebus diciturus esset, & collectiones, memor & quae essent dicta contra, quaeq. ipse dixisset. QVIA semper potes: & ob ingenij praestantiam. ID MIHI causa dat, ut hodie possim. & modeste nihil sibi arrogat ab ingenio, ut in prooemio: Ita se res habet, ut ego, qui neque usu satis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissimo comparer. Ibidem: Quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparavi. Huiusmodi autem excusationes in adolescentibus probantur, in robustioribus non item. itaque in Messalla Coruino, cum aliqui floreret eloquentiae fama, illud esse reprehensum Tacitus ait, quod ordiri soleret in causis ab excusatione infantiae suae. at Cicero, quod iam diximus, eum Quinctium defendit, annos natus erat uigintifex. IN EO sponsio facta est. & sponionem fecit Quinctius, si possessa sua bona sint.

O R A T I O

QVAESO, C. Aquilli, uosque, qui estis in consilio, ut, quid pollicitus sim, diligenter memoriae mandetis. etenim rem facilius totam accipietis, si haec remineritis; Et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi

ipse circumdedi. Nego fuisse causam, cur postularer: nego, ex edicto possidere potuisse: nego possedisse. haec tria cum docuero, perorabo. Non fuit causa, cur postularer. qui hoc intelligi potest? quia Sex. Naeuio neque ex societatis ratione, neque priuatum quidquam de-

C buit

*uit Quinctius . quis huic rei testis est? idem , qui acer-
rimus aduersarius . in hac re , te inquam testem Nae-
ui , citabo . annum , & eo diutius post mortem C. Quin-
ctij fuit in Gallia tecum simul Quinctius . doce , te pe-
tuisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam .
doce , aliquando mentionem fecisse ; dixisse , deberi
debuisse , concedam . moritur C. Quinctius , qui tibi , ut
ais , certis nominibus grandem pecuniam debuit : he-
res eius P. Quinctius in Galliam ad te ipsum uenit , in
agrum communem , eo denique , ubi non modo res erat ,
sed ratio quoque omnis , & omnes litterae . quis tam
dissolutus in re familiari fuisse , quis tam negligens ,
quis tam tui , Sexte , dissimilis , qui , cum res ab eo , qui
cum contraxisset , recessisset , & ad heredem peruenif-*

*set , non heredem , cum primum uidisset , certior em se-
ceret ? appellaret ? rationem afferret ? si quid in con-
trouersiam ueniret , aut intra parietes , aut summo
iure experiretur ? ita ne est ? quod uiri optimi faciunt ,
si qui suos propinquos , ac necessarios caros , & hone-
stos esse , atque haberi uolunt , id Sex. Naeuius non fa-
ceret ? qui usque eo feruet , ferturq. auaritia , ut de suis
commodis nolit aliquam partem amittere , ne quam
partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat .
& is pecuniam , si qua deberetur , non peteret , qui
quia , quod debitum numquam est , id datum non est ,
non pecuniam modo , uerum etiam hominis propinqui
sanguinem , uitamq. eripere conatur .*

EXPLANATIO

VESTRA existimatione reuocabitis , & detrerebitis me auctoritate uestra , ne extra hos cancellos egre-
diar , quos mihi ipse circumdedit , recordantem , & quae proposuerim , & quid uos , nisi eo ordine
persequar , existimare possitis cum de causa , tum etiam de me ipso . *NON fuit causa , cur postulares ?*
malim . Postularet . nam , si sermonem ad Naeuium conuerteret , non subiungeret , Quia Sex. Naeuius ,
sed , Quia tibi . incipit autem Naeuium appellare paullo post , cum ait : In ha re te , te , inquam , testem ,
Naeui , citabo . *ANNUM , & eo diutius* supra dixit , Annum fere una sunt . Locum recitabo , quia
pertinet ad eandem sententiam . In Galliam proficiscitur Quinctius : ibi cum isto familiariter uiuit : an-
num fere una sunt , cum & de societate inter se multa communicarent , & de tota illa ratione , atque re
Gallicana , neque interea uerbum ullum inter se proposuit Naeuius , aut societatem sibi quippiam debere , aut
priuatim Quinctium debuisse . Quod igitur ibi , Annum fere una sunt , hic , Annum ; & eo diutius ,
fuit in Gallia tecum simul Quinctius . hac enim lege non adstringitur orator , ut ei non liceat , si causa
postulet , aliquid tempori uel addere , uel detrudere . Eadem licentia dixit infra : Tecum anno plus ui-
xit in Gallia . *OMNES litterae .* & quidquid , uiuo C. Quinctio , de communi negotio scriptum fuerat .
infra : Litterae P. Quinctij . *CUM res ab eo recessisset* quasi actionem tribuit rei , quae sensu caret :
ut lib. I. in Verr. Si res abiret ab eo mancipie . Et lib. III. in eundem : Ne res abiret ab Apronio . *QUI*
CUM contraxisset , & qui cum societatem fecisset . *APPELLARET* ? uerbum creditoris : ut in ep. ad
Tironem : Appellabis etiam Papiam . *SVM MO iure* & litibus , in iudicio . *EXPERIRETUR* ? iudi-
ciale uerbum . *ITA NE est ?* Ita ne est ? ita ne ? ita ne uero ? ita ne tandem ? indignantis notae sunt ,
turpis & iniquae rei narrationem aut sequentes , aut antecedentes . occurrunt haec exempla pro , Ita ne
est ? Pro Roscio Am. Ita ne est ? in minimis rebus qui mandatum neglexerit , turpissimo iudicio conde-
mnatur , necesse est : in re tanta cum is , cui fortunae uiui commendatae sunt , atque concreditae , igno-
minia mortuum affecerit , is inter honestos homines , atque adeo inter uiuos nominabitur ? Pro Cluen-
tio : Hoc perlaepe dixisti , tibi sic renunciari , me habere in animo , causam hanc praesidio legis defen-
dere . Ita ne est ? ab amicis uidelicet imprudentes prodimur . Pro Ita ne ? Terentius in Andr. Saluus sis
Crito . C. Ita ne , Chrysis ? Pro Ita ne uero ? Lib. I. in Verr. Ita ne uero ? tu , cum quaestor ad exercitum
missus sis , custos non solum pecuniae , sed etiam consulis , particeps omnium rerum consiliorumq. fue-
ris , habitus sis in liberum loco , sicut mos maiorum ferebat , repente relinquas ? In eundem lib. II. lib.
& lib. V. Pro Ita ne tandem ? Terentius in Heaut.

Ita ne tandem , quaeso , Menedeme , ut patet

Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris ?

QUOD uiri optimi faciunt , & ut appellent eos , quibus deberi sibi pecuniam putant ; & ut , cur appel-
lent , rationem afferant : praesertim si cum propinquis ac necessarijs res est , quos caros & honestos esse
atque haberi uelint . quod idem de propinquo ac necessario suo P. Quinctio Naeuius sentire debuit .
NON faceret ? non appellaret Quinctium Naeuius , si quid ab eo sibi deberetur ? non appellauit autem
quia deberi sibi nihil sciebat . *FERVET , ferturq. auaritia* , & lepor est aliquis in similitur incipientibus
uerbis , Feruet , ferturq. est etiam aliqua uis , quia translata rem ante ocu-
los ponunt exempli similitudine . Sic Horatius : Feruet auaritia , miseraq. cupidine pectus . De ita , Te-
rentius in Ad. Cum feruit maxime , tam placidum , quam ouem , reddo . Et lib. I. Off. Fortis animus , &
magnus , in homine non perfecto , nec sapiente feruentior plerumque est . Fertur autem plus etiam est ,
quam feruet . *UT DE suis commodis nolit aliquam partem amittere* , & ut ita uel minimam suorum com-
modorum partem curet , ut nullam huic propinquo suo ullius ornamenti , non modo commodi , reli-
ctam partem uelit . *NON peteret* , & pro , Non petisset , donec in Gallia fuit . *SANGVINEM , uitamq.*
oratorie , pro famam , & honestatem : ut illud , quod statim subiicit , *Quem nunc interficere nefario cre-
pis .* Et paullo post , Ne numeretur inter uiuos . Et illud : *Is non modo ex numero uiuorum exturbatur ,*
sed , si fieri potest , infra etiam mortuos amandatur .

ORATIO

O R A T I O

HVIC tu molestus esse uidelicet noluisti, quem nunc respirare libere non sinis: quem nunc interficere nefarie cupis, cum tum pudenter appellare uolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obseruantem, uirum bonum, pudentem, maiorem natu, uolebas, aut non audebas appellare. saepe, ut fit, cum ipse te confirmasset, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cum paratus, meditatatusq. uenisses, homo timidus, uirginali uerecundia, subito ipse te retinebas, excidebat repente oratio: cum cuperes appellare, non audebas, ne iniurius audiret. id erat profecto, credamus hoc, Sex. Naeuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse, si debuisset, Sexte, petisses statim, si non statim, paullo quidem post, si non paullo, at aliquando, sex quidem illis mensibus profecto anno uertente sine controuersia, anno & sex mensibus uero, cum tibi quotidie

potestas hominis fuisset admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto fere, appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adesa iam, sed abundantia pecunia, sic dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Naeuus? cum hominem nomino, satis mihi uideor dicere. Debit tibi C. Quinctius: numquam petisti. mortuus est ille: res ad heredem uenit: cum eum quotidie uideres, post biennium denique appellas. dubitabitur, utrum sit probabilis, Sex. Naeuium statim, si quid deberetur, petiturum fuisse, an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur; & Romae iudicia si habent. Restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut unica liberalitas. si negligentiam dices, mirabimur; si bonitatem, ridebimus. neque, praeterea quid possis dicere, inuenio.

E X P L A N A T I O

HVIC tu molestus esse uidelicet noluisti, & ad exhilarandos iudicum animos argute ab iracunda narratione ad sedatum ironiae genus transit. nihil enim perpetuum natura delectat. Ipsam uero ironiam contrarijs exornat, ab hoc loco, Huic tu molestus uidelicet esse noluisti: ad illa uerba: Credamus hoc, Sex. Naeuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. **Q**UO nunc respirare libere non sinis: & ita uehementer urges. Perturbatio animi summa declaratur his uerbis: ut in Parad. Quocumque adspexisti, ut furiae, sic tuae tibi occurrunt iniuriae, quae te respirare non sinunt. **P**UDENTER & pudore deterritus. **C**UM ipse te confirmasset, & aliquandiu non ausus, animo non ferente. **A**NNO uertente & sequentibus uerbis, annum duodecim mensium significari, satis constat. alij decem fuisse mensium putarunt. **H**OMINIS admonendi & pecuniae debita: est enim uerbum creditoris: ut in ep. ad Tironem: Dolabellae procuratores fac ut admoneantur. appellabis etiam Papiam. **B**IENNIO iam confecto fere, & a quo tempore simul in Gallia esse coeperant. inde enim huius biennij initium sumo, non, ut alij, ab idibus Sept. id est a quo tempore Romam ex Gallia redijt Quinctius, ut, ex tribunorum pl. sententia, quos Alphenus, Quinctij procurator appellauerat, uadimonium sisteret. Confirmant opinionem nostram haec inferiora: Debit tibi C. Quinctius: numquam petisti. mortuus est ille: res ad heredem uenit: cum eum quotidie uideres, post biennium denique appellas. Eodem spectat illud supra: Quo mortuo, nec ita multo post in Galliam proficiscitur Quinctius. ibi cum isto familiariter uiuit, annum fere una sunt, cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione, atque re Gallicana: neque interea uerbum ullum interposuit Naeuus, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatum Quinctium debuisse. **Q**UIS tam perditus, ac profusus nepos, & dicitur idem supra his uerbis: Quis tam dissolutus in re familiari fuisset? quis tam negligens? quis tam tui, Sexte, dissimilis, qui cum res ab eo, qui cum contraxisset, recessisset, & ad heredem peruenisset, non heredem, cum primam uidisset, certiore faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? **N**ON adesa iam, sed abundantia etiam pecunia, & multi enim, adesa iam pecunia, dissoluti esse desinunt, abundantiam autem non facile. quis igitur uel in summa pecuniae copia tam dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Naeuus? qui biennio nihil petijt. **C**UM hominem nomino, satis mihi uideo dicere. & nemo enim ignorat, eum in pecuniam minime dissolutum esse. **I**N prouincia & Gallia transalpina. **I**US dicebatur, & a proconsule. **M**IRABIMUR: & cum ad rem soleas esse attentissimus. **R**IDEBIMUS: & ut in mendacio manifesto.

O R A T I O

SATIS est argumenti, nihil esse debitum Naeuio, quod tam diu nihil petiuit. quid, si hoc ipsum, quod nunc facit, ostendo testimonio esse, nihil debere? Quid enim nunc agit Sex. Naeuus? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam biennium uersamur? quid negotij geritur, in quo ille tot & tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc deni-

que? uerumtamen petit: audiamus. de rationibus & controuersijs societatis uult dijudicari, sero, uerum aliquando tamen concedamus. Non, inquit, id ago, C. Aquilli, neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur P. Quinctius: utatur sane, non peto. Quid igitur pugnas? an, quod saepe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locum suum quem adhuc

honestissime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & cum perorarit, tum denique uocem accusatoris audiat? Quid? hoc quo pertinet? ut ocius ad tuum peruenias? at, si id uelles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio consistere? at sine summo scelere P. Quinctium, propinquum tuum, ingulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neque C. Aquil-

lius de capite alterius libenter iudicat; & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. Quid à nobis autem, C. Aquilli, refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. numquid praeterea? si ueretur, ut res, iudicio factis, parata sit; iudicium solui satis accipiat: quibus a me uerbis satis accipiet, isdem ipse, quod peto, satisfidet.

EXPLANATIO

IN QVO iam biennium uersamur? loquitur ex persona Quinctij, non sua: nam ipse paullo ante causam eam susceperat. Et ex eadem persona dixit supra: Dat iste amicum M. Trebellium, nos communem necessarium, propinquum nostrum, Sex. Alphenum. TOT, & quattuor, Aquillium, Lucilium, Quinctilium, Marcellum. TALIS? tali uirtute. NUNC denique? post biennium. VERVM TAMEN petis? concedamus, ut post biennium deniq. petat, nec obijciamus illi moram temporis. NE IN ciuitate sit? amissa existimatione, quod explanatur sequentibus uerbis. NE locum suum? ne, quo adhuc loco fuit, eo sit in posterum: id est, ne partem honestatis ullam teneat. NE numeretur inter uiuos? amplificatio oratorie, de quo supra diximus. Hoc QVO pertinet? cum hoc facis, quid spectas? IAM PRIDEM actum esse poterat. & biennio ante, si petisses. HONESTIORE iudicio? pro tua parte: cum Hortensius pro te honestiore loco dicat: quod honestius est, quam priore. CONFLECTERE? contendas. sic ad Pactum: Noli pati fratres turpibus iudicij conflictari. VI facilius iudicium sit? ut iudicij facilius quasi uia sit, & id, quod agis, ad exitum facilius perducatur. CONTRA caput non didicit dicere? supra: Ea ingenia conuerti in perniciem, quae antea uersabantur in salute, atque auxilio ferendo. REFERTUR: & avertitur contra, sic pro Caecina: Ego enim tibi refero. PARATA sit? a Quinctio.

ORATIO

ACTVM iam potest esse, C. Aquilli: iam tu potes discedere liberatus molestia prope dicam non minore, quam Quinctius. Quid agimus, Hortensi? quid de hac condicione dicimus? possumus aliquando, depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostram persequi, ut hominis propinqui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris personam capere, accusatoris deponere? Immo, inquit, abs te satis accipiam; ego autem tibi non satisfidabo. Quis tandem nobis ista iura tam aequa describit? quis hoc statuit, quod aequum sit in Quinctium, id iniquum esse in Naeuium? Quinctij bona, inquit, ex edicto praetoris possessa sunt. Ergo, id ut confitear, postulas: ut, quod numquam factum esse iudicio defendimus, id, perinde quasi factum sit, nostro iudicio confirmemus. Inueniri ratio, C. Aquilli, non potest, ut ad summum quisque quamprimum sine cuiusquam dedecore, infamia, pernicieq. perueniat? profecto, si quid deberetur, peteret; non omnia iudicia fieri mallet, quam unum illud, unde haec omnia nascuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quinctium, cum potestas esset agendi quotidie; qui, quo tempore primum male agere coepit, in uadimonij differendis tempus

omne consumpsit; qui, postea quam uadimonium missum fecerit, hunc per insidias in de agro communi deiecerit; qui, cum de re agendi, nullo recusante, potestas fuisset, sponsonem de probro facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde huc nata sunt omnia, condicionem aequissimam repudiet; fateatur, se non pecuniam, sed uitam, & sanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi si quid deberetur, peterem, atque adeo iam pridem ab illissem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tam copiosa aduocatione uterer, si petendum esset: extorquendum est inuidio, atque ingratis, quod non debet; eripiendam, atque exprimeendam est: de fortunis omnibus P. Quinctius deturbandus est: potentes, disertis, nobiles omnes aduocandi sunt; adhibenda uis est ueritati: nimiae iactentur: pericula intenduntur: formidines opponantur, ut his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat. quae uerberecule omnia, cum, quibus contra pugnent, uideo, & cum illum confessum confidero, uadisse atque impendere uidentur; neque uitari uolo ne ego pesserem. non enim ad te, C. Aquilli, oculos, animamq. retuli; quae maiore conatu, studioq. aguntur, eo leniora, infirmioraq. existimo.

EXPLANATIO

MOLESTIA, & quia, de capite alterius iudicare, tibi permolestum est. POSSVMVS ita rem nostram persequi? acute in Naeuium, pro, potest ita rem suam persequi Naeuius, ut hominis propinqui caput incolume esse patiat? POSSVMVS petitoris personam capere, accusatoris deponere? & in Hortensium: de quo supra: Cum Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obinet, contra me sit di-

fit dicitur. *VNUM* illud, & de re pecuniaria. *VNDE* haec omnia nascuntur. & nam pecuniae causa, quam sibi Naeuius a Quinctio deberi affirmat, ideo suscitauit haec iudicia, in quibus non pecuniam, sed uitam, & sanguinem petit. infra: Quod omnia iudicia difficillima cum sua summa inuidia maximoque periculo P. Quinctij fieri mallet, quam illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset, ex quo uno haec omnia nata, & profecta esse concedit. *INTER* tot annos & oratorie, cum de bienio loquatur, Inter tot annos dicit. *AGENDI* & in iudicio: ut supra: Agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur: & Romae iudicia fiebant. *QUOTIDIE*: & uel in Gallia, uel Romae. *MALE* agere & agendo id petere, quod ei non debebatur. Male autem agere non solum is dicebatur, qui petebat id, quod ei non deberetur, sed is etiam, qui, quod deberet, non solueret, & creditorem malitiose falleret. primum hic pater: alterum infra demonstratur his uerbis: Qui permulta male agendi causa fraudandiq. fecerunt. *POSTEA* quoque & si sic legatur, dissoluta mihi sententia uidetur: eadem colligi, si pro, Postea quoque, reponatur, Postea quam. *MISSVM* fecerit, & Naeuij uerba sunt haec, supra recitata: Se iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere. *PER* insidias & supra: Obsecro, C. Aquilli, uosq. qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis; ut singulare genus fraudis, & nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. *DE AGRO* communi dicecerit; & de saltu, agroq. communi, supra: Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius & consuetudinem, edicto praetoris de saltu, agroq. communi a seruis communibus ui detruditur. *DE RE* & de pecunia, quam sibi deberi diceret. *AGENDI* & in eo iudicio, quod fieri de pecunia solet. *DE PROBRO* & de possessis Quinctij bonis, supra. Id accidit praetoris iniquitate, & iniuria: primum, quod contra omnium consuetudinem iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri. Cum reuocetur ad id iudicium, & ad iudicium pecuniarium, supra: Pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiat statim: non reculamus. si ueretur, ut res, iudicio facto, parata sit: iudicatum solui, satis accipiat: quibus a me uerbis satis accipiet, isdem ipse, quod peto, fatisset. *TAM* copiosa aduocatione & tot aduocatis. Mire in hac parte, quae faceret Naeuius, eum quoque confidentem inducit. *ILLVM* confessum & aduocatorum. *EXISTIMO*, & tua fretus aequitate.

O R A T I O

Nihil igitur debuit, ut tu ipse praedicas. Quid, si debuisset? continuo ne causa fuisset, cur a praetore postulares, ut bona possideres? non opinor id quidem neque inus esse, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonstrat? uadimonium sibi ait esse desertum, ante quam doceo id factum non esse, libet mihi, C. Aquilli, ex officij ratione, atque ex omnium consuetudine, rem ipsam, & factum simul. Sex. Naeuij considerare. Ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, qui cum tibi affinitas, societas, omnes demique causae, & necessitudines ueteres intercedebant: illico ne ad praetorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad haec extrema, & inimicissima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius, atque crudelius facere posses, reseruares? nam, quid homini potest turpius, quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quae tanta calamitas inueniri potest? pecuniam si cuiuspiam fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamen, dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes, id quod miserimum est, non exspectat; hoc tamen in miseris adiumento, & solatio subleuatur. cuius uero bona ueniunt; cuius non modo illae amplissimae fortunae, sed etiam uictus, uestitusq. necessarius sub praetore cum dedecore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, sed, si

fieri potest, infra etiam mortuos amandatur. etenim mors honesta saepe uitam quoque turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestae locum relinquit. ergo hercule, cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama, & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite, obscureq. conceditur. cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui, qua lege, & qua condicione pereat, pronunciant; de quo homine praetoris uox praedicat, & pretium conficit; huic acerbissimum uiuo, uidentique funus ducitur: si funus id habendum sit, quo non amici conueniunt ad exsequias cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carnisfices, ad reliquias uitae lacerandas, & distrahendas. itaque maiores nostri raro id accidere uoluerunt; praetores, ut considerate fieret, comparauerunt. uiri boni, cum palam fraudantur, cum experiri potestas non est, timide tamen & pederentim illuc descendunt, ut ac necessitate coacti, inuiti, multis uadimonijs desertis, saepe illusi, ac destituti. considerant enim, quid & quantum sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult: manuit enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quam, cum parcere potuerit, perdidisse. haec in homines alienissimos, denique in inimicissimos uiri boni faciunt & hominum existimationis, & communis humanitatis causa; ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incommodi cadere possit.

EXPLANATIO

VT TU ipse praedicas. & non id quidem praedicabat Naeuius, sed sibi potius pecuniam a Quinctio deberi: cum tamen reuocari noller ad iudicium pecuniarium; & condicionem acquisitissimam satis accipiendi, & satisflandi repudiaret; fateri, & praedicare uidebatur, sibi nihil Quinctium debere.

APRAE-

A PRAETORE § a Burrieno nam a Dolabella non petijt, ut bona possideret, sed ut Quinctius iudicatum solui satisficeret; quod ab eo peteret, cuius ex edicto praetoris Romani bona dies triginta possessa essent. **NEQUE** *iniquam expedire.* § ut in eiusmodi re statim a praetore is, qui sibi pecuniam deberi dicit, postulet, ut eius bona possideat. **Ex officij ratione** § pro officio meo. **Ex omnium consuetudine** § patronorum, an creditorum? nam de utrisque posse uideo intelligi. **QUICVM tibi affinitas, societas, omnes denique caussae, & necessitudines ueteres intercedebant:** § eadem sententia supra his uerbis explicata: Inuit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas, liberis istius uiuis, diuelli nullo modo poterat. Omnes caussae, ualet, omnia, quae mouere debent. **VERVM** *sui* § aequum. **QVID uiro miserius?** § distinguit ab homine uirum. homini nihil turpius, uiro nihil miserius. turpe quidem est omnibus existimationem amittere: ei uero, qui sit inter homines uir, idest magno & excelsio animo praeditus, miserimum, & acerbissimum est. Antea legebatur, **Quid uero miserius** nos, ut quasi languentem sententiam excitaremus, Viro, putauimus esse reponendum. **IGNOMINIA affectus,** § a censoribus notatus. **IUDICIO turpi conuictus,** § furti, tutelae, pro socio. **BONIS quidem suis utitur,** § amisit honestatem, sed bona sua retinet, habet unde uiuat. Duo proponunt exempla, unum eius, qui rem amittat, incolam existimatione: de quo dicit, Facile consolatur honestas egestatem: alterum eius, qui honestatem amittit, salua re domestica: de quo subiicit, Hoc tamen in miseris adiumento & solatio subleuatur. at Quinctio non ita adimuntur bona, ut integra sit existimatione: nec ita eripitur honestas, ut bona relinquatur: sed uictus, uestitusq. necessarius cum dedecore & probro sub praecone subiicitur. **CVIVS bona uenierunt,** § pro, si Quinctij bona ueniant. non enim uenierant, sed id pugnabat Naeuius, ut uenirent. **CVM dedecore** § cum deserri uadimonij probro. **SUBIECTVS est,** § designat calamitatem Quinctij, & ait, Subiectus est, pro, si subiicietur. **INFRA etiam mortuos amandatur.** § quia non ei conceditur, ut possit honeste mori. non ei tantum uita, sed simul honeste moriendi potestas eripitur. ergo, si fieri potest, ut grauius morte aliquid sit, id quoque ei contingit. Eodem uerbo usus est in Catil. IV. Non dubitat P. Lentulum aeternis tenebris, uinculisq. mandare. Pro Sulla: Mandare in ultimas terras. **MORS honesta** § pugnantia uidetur loqui. nam, si mors honesta uitam etiam turpem potest exornare; sequitur necessario, ut uita turpis honesta morte possit exornari. at hoc negant illa uerba: Vita turpis ne morti quidem honestae locum relinquit. uerum hoc quidquid est difficultatis, plane tollitur, si, Saepe, quod est in priore membro, ad posterius quoque referatur, hoc modo: Saepe accidit, ut honesta mors turpem quoque uitam exornet: saepe item, ut uita turpis exornari honesta morte non possit. Quinctius autem iniuria Naeuij eo redigitur, ut ne morti quidem honeste possit. deserti enim uadimonij fama adimit facultatem honestae mortis: sicuti saepe contra contingit, ut, qui honeste moritur, anteaetae uitae sordes eluat, at tollat. **CVIVS bona ex edicto possidentur,** § non quod factum sit, (bona enim ex edicto possessa negat: neque aliud agitur in hac caussa) sed quod factum esse Naeuius aiebat, id exempli caussa ponit. **LIBELLI celeberrimis in locis proponuntur,** § quod fieri solebat in proscriptione bonorum: & id Naeuius cum fecisset, impetrata Burrieno praetore bonorum Quinctij possessione, libellos Alphenus deiecit. **HVIC ne perire quidem certe tacere, obscureq. conceditur:** § Certe, non abundat, ut creditur a nonnullis. id perspicuum fiet, si, ordine paulisper mutato, dicas: Huic certe ne perire quidem tacite, obscureq. conceditur. **MAGISTRI,** § qui uenditioni bonorum praesunt. ep. I. ad Att. lib. I. & alibi. **DOMINI** § auget: magistrum enim adhuc significat. **QVA lege, & qua condicione pereat,** § quo modo uendantur eius bona. **PRETIUM conficit,** § pro, pretium publice dicit. nam ipse pretium proscriptorum bonorum non conficiebat, sed ab alijs confectum palam recitabat. **VIUO, uidentiq. funus ducitur:** § transijt in adagium: ut in ea pro Sextio, & apud Terentium. &, quoniam hoc non solet euenire, ideo Quinctius, euenire cui uideretur, infra mortuos mandari paullo ante ad misericordiam commouendam dictus est. nam hoc totum, ab eo loco, Ergo hercule, subiicitur ad confirmandum, quod proxime antecedit. **AD reliquias uitae** § ad bona Quinctij, tamquam uitae reliquias, quas in humano corpore lacerant, discerpuntq. carnifices. **RARO id accidere** § quod iniuria Naeuij nunc accipit, ut ablentis Quinctij bona proscriberentur. **COMPARAVERUNT.** § nam in edictis ita scribunt: ne cuius possideantur bona, nisi qui fraudationis caussa latitaret, aut heres cui non exstet, aut qui exsilij caussa solum uerterit: ut infra. **DENIQUE inimicissimos** § uidetur addendum, In: & ad uim aliquid accedet: hoc modo, Denique in inimicissimos. Quod si haec in homines alienissimos, denique in inimicissimos uiri boni faciunt: cur non eadem in Quinctium Naeuius, non alienissimum, sed propinquum; non inimicissimum, sed socium fecit? **HOMINVM existimationis,** § ne cui bonam famam eripiant.

O R A T I O

AD uadimonium non uenit: quis? propinquus. si res ista grauissima sua sponte uideretur, tamen eius atrocitas necessitudinis nomine leuaretur. Ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, quicum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. Ad uadimonium

non uenit: quis? is, qui tibi praesto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi praesto non esset, omnia tela coniecisti, quae parata sunt in eos, qui permulta male agendi caussa fraudandiq. fecerunt: si de praedijs tuis ageretur, Sex. Naeni, si in paruula re uaptonis aliquid uerere, non statim ad C. Aquillum,

aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiae, societatis, affinitatis ageretur; cum officij rationem, atque existimationis duci conveniret; eo tempore tu non modo C. Aquillum, aut L. Luullum, sed ne ipse quidem te consulisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti: ne haec quidem tecum locutus es: Horae duae fuerunt: Quinctius ad uadimonium non uenit: quid ago? si mehercule haec tecum duo uerba fecisses, Quid ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi, & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenisses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cepisses, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc consulo, post tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. Quaero abs te, C. Aquilli, L. Luculle, P. Quinctii, M. Marcelle, uadimonium tibi non obijt quidam socius, & affinis meus, quicum tibi necessitudo uetus, controuersia de re pecuniaria recens intercedit: postulo ne a praetore, ut eius bona tibi possidere liceat; an, cum Romae domus eius, uxor, liberi sint, domum potius denunciem? quid est, quod hac tandem de re nobis possit uideri? profecto, si recte uestram bonitatem, atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. primum, expectare; deinde, si latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quaerere, quis procurator sit domum denunciare. dici uix potest, quam multa sint, quae respon-

deatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. Quid ad haec Naeuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in uita sua rationem summi officij desideremus, & instituta bonorum uiuorum requiramus. quid tibi, inquit, cum ista summa sanctorum, ac diligentia? uiderint ista officia uiri boni, de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quaerant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem, quam patremfamilias fieri posse. haec ille si uerbis non audet, re quidem uera palam loquitur. etenim, si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat, atque de discat: quorum illi aetati utrumque difficile est. Non dubitari, inquit, cum uadimonium desertum esset, bona praescribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. quid, si nunquam deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem, & malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus: improbum? at, etiam si desertum uadimonium esset, tamen in ista postulatione, & proscriptione bonorum improbilissimum reperire: num malitiosum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? uulgaria, & obsoleta sunt; res autem noua, & inaudita. quid ergo est? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quam natura fert; aut lenioribus, quam causa postulat.

EXPLANATIO

RES ista? uadimonij desertio. **M**ALE agendi? iniuste, & malitiose litigandi. idem supra loquendi modus: Quo tempore primum male agere coepit. **S**I D E praedijs tuis ageretur? quorsum hic de praedijs? docti uiri, a quibus non dissentio, legendum ex antiquis libris existimarunt, Si dupondius unus, aut, quod malim, Si dupondius tuus. qui minimus nummus erat, ualore duorum asitum. Maior autem, ut mihi uidetur, Naeuij esset ignominia, si legeretur, De pretijs tuis: cum scilicet uocem tuam uendebas. qua in opinionem confirmat illud supra: Vocem in quaestum contulit. Et infra: Cuius uox praeconio quaestu prostitit. **L. L. V. C. V. L. L. V. M.**? iuris peritum. quamquam, L. Lucilium, legerim libentius: qui iurisconsultus clarus aetate sua fuit, docuitq. Ser. Sulpicium, ut ait Cicero in Bruto. nam L. Lucillum, qui postea de Mithridate, & Tigrane triumphauit, iurisconsultum fuisse, nusquam legi. **H**O R A E duae fuerunt: ? inuidiose in Naeuium. qui cum queri posset, desertum a Quinctio uadimonium, ab eo die, quo ille, profecturus in Galliam, Roma egressus est ante diem I V. Kal. Febr. quod non nisi quatruiduo post ex Publicio, qui ad uada Volaterrana Quinctio occurrerat: quatruiduum tamen illud (nam spatij minus esse non potuit) Cicero contrahit in horas duas, atque adeo uix in unam horam: infert enim paullo post: Non in eam turpitudinem uenisses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium coepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. **R**E S P I R A S S E T cupiditas, ? remissiles paululum de cupiditate: non statim ad Burrienum praetorem uenisses. **O**B L I T V S es: ? quali per iocum eum exagitat: uitiumq. uoluntatis, memoriae uitium facit. **M. M. A R C E L L E**: ? quem iuris magis, quam eloquentiae, studiosum fuisse, Pedianus in Diuin. actor est. **L**A T I T A S, ? quod uerbum erat in edicta: ut infra. **A**D H A N C r a t i o n e m ? ad petendum a praetore, ut bona possidere liceat. **E**X T R E M A M ? quae tibi extrema, non prima, esse debet. **N**E C E S S A R I A M ? ad quam non nisi necessario deueniendum fuit. **R**A T I O N E M summi officij ? quam numquam in uira no- uit. **Q**U I B U S rebus inuenerim, ? bonis artibus partae diuitiae laudantur, & probitatis opinionem affe- runt. at Naeuius, ne, quia diues, ideo putaretur bonus uir, fatetur se malis artibus ad diuitias perue- nisse. Est autem oratoriae calliditatis, tribuere sermonem aduersarijs contra se ipsos. ut in Diuin. Hor- tensium inducit ita loquentem: Non illud peto, quod soleo, cum uehementius contendere, impetrare: reus ut absoluat, non peto: sed, ut ab hoc potius, quam ab illo, accusetur, id peto. **M**U L T O facilius di- uitem, quam patremfamilias, fieri posse ? scurrae multo facilius esse, quam patremfamilias, diuitem fieri. turpi- ter enim, ut scurra, paterfamilias rem facere, non uult. scurrae personam Naeuius supra quoque im- punit Cicero, dicens: Neque parum facetus scurra Sex. Naeuius, neque inhumanus praeco est umquam existi-

existimatus. **Q**UONIAM tu id tibi arrogas, & ut, deserto uadimonio, bona proscribere debueris. **Q**UO te nomine appellemus? & artificiose, ut facinus augeat, ambigit de nomine. quo de genere diximus initio lib. IV. **E**TIAM SI desertum uadimonium esset, & cum uero desertum non sit, improbum te appellamus, non satis est: exprimi tuam culpam oportet grauiore nomine. **I**MPROBISSIMVS reperiebatur. & in proscribendis eius bonis, quicum tibi affinitas, societas, omnes denique causae, & necessitudines ueteres intercedebant: cum fieri a te plurima oporteret, antequam ad hanc rationem necessariam deuenires. **N**EGAS. & quasi leui malitia peccatum indicet; cum tuo nihil sit grauius, **R**ES autem a te commissa. **Q**UAM natura fert, & quia uix in hominem conuenire uideantur.

O R A T I O

AIS esse uadimonium desertum. Quaesuit à te statim, ut Romam redijt, Quinctius, quo die uadimonium istuc factum esse diceres. respondisti statim, nonis Febr. discedens in memoriam redijt Quinctius, quo die Roma in Galliam profectus sit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectiois, pridie Kal. Februarij. nonis Febr. si Romae fuit, causae nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit. quid? hoc inueniri qui potest? profectus una L. Albius, homo in primis honestus: dicit testimonium. profecti sunt familiares & Albij, & Quinctij: dicent hi quoque testimonium. litterae P. Quinctij, testes tot, quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerint, nulla cur mentiantur, cum ad stipulatorem tuo comparabuntur. Et in hac eiusmodi causa P. Quinctius laborabit? & diutius in tanto metu miser, periculoque uersabitur? & uehementius eum gratia aduersarij perterrebit, quam fides iudicis consolabitur? uixit enim semper inculte, atque horride: natura tristi, ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiujs uersatus est: id egit, ut amicos obseruantia, rem parcimonia retineret: antiquam officij rationem dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. at, si in causa pari discedere inferior uideretur, tamen esset non mediocriter conuenerendum: nunc in causa superiore, ne ut par quidem sit, postulat: inferiorem esse patitur, dumtaxat usque eo, ne cum bonis, fama, fortunisque omnibus Sex. Naeuij cupiditati, crudelitatiq. dedatur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquilli, causam omnino, cur postularet, non fuisse; quod neque pecunia debebatur, & si maxime deberetur, commissum nihil esse, quare ad istam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto praetoris bona P. Quinctij possideri nullo modo potuisse. recita edictum. **Q**VI. FRAVDATIONIS. CAUSSA. LATITARIT. non est is Quinctius: nisi si latitant, qui ad negotium suum, relicto procuratore, profisciscuntur. **C**VI. HERES. NON. EXSTABIT. ne is quidem. **Q**VI. EXSILII. CAUSSA. SOLVM. VERTERIT. **Q**ui. **absens. non fuerit. defensus.** * quo tempore existimas oportuisse, Naeui, absentem Quinctium defendi? aut quo modo? tum, cum postulabas, ut bona possideres? nemo affuit: neque enim quisquam diuinare poterat te postulaturum: neque quemquam atinebat id recusare, quod praetor fieri, sed non fieri ex edicto suo iubebat. qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est? cum proscribere

bas. ergo affuit, non passus est, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, seruatus est a procuratore summa cum diligentia. uideamus, quae deinde sint consecuta. Hominem P. Quinctij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ut tibi admittat, curat ut domum reducat ad Quinctium. hic quoque summe constat procuratoris diligentis officium. Debere tibi dicis Quinctium: procurator negat. uadari uis: promittit. in ius uocas: sequitur. iudicium postulas: non recusat. Quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? credo aliquem eiectionem hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scurras diuitis quotidianum conuicium sustinere: nihil minus. eques R. locuples, sui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Naeuius in Galliam profectus est, procuratorem Romae reliquit. & audes, Sex. Naeui, negare absentem defensum esse Quinctium, cum eum defenderit id, qui solebat? & cum is iudicium acciperet pro Quinctio, cui tu & rem, & famam tuam commendare profisciscens, & concredere solebas, conaris hoc dicere, neminem exstitisse, qui Quinctium iudicio defenderit? Postulabam, inquit, ut satisfaret: iniuria postulabas. ita iubebare. recusabat Alphenus. ita: uerum praetor decernebat. tribuni igitur appellabantur. Hic te, inquit, teneo: non est istud, iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium a tribunis petas. Hoc ego, cum attendo qua prudentia sit Hortensius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud dicere possit, non reperio. fatetur enim libellos Alphenum deiecisse, uadimonium promississe; iudicium quin acciperet in ea ipsa uerba, quae Naeuius edebat, non recusasse, ita tamen, more & instituto per eum magistratum, qui auxilij causa constitutus est, aut haec facta non sint, necesse est; aut C. Aquillius, talis uir, iuratus, hoc ius in ciuitate constituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quisque in uerba postulari; cuius procurator a praetore tribunos appellare ausus sit; eum non defendi; eius bona recte possideri posse; ei misero; absenti, ignaro omnia fortunorum suarum, omnia uitae ornamenta per summum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. quod si probari nemini potest; illud certe probari omnibus necesse est, defensum esse iudicio absentem Quinctium. quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt.

EXPLANATIO

PR. Kal. Febr. dixi iam, aut supra legendum, Pr. Kal. Febr. aut hic, IV. Kal. Febr. **LITTERAE** P. Quinctij & ephemeris, a Quinctio scripta. **CVM** *ad stipulatorem tuo* & cum eo, qui tuam calumniam suo testimonio confirmat. **VIXIT enim semper inculte, atque horride** & quia non de colligenda gratia laboravit, ut Naeuius. **NON ad solarium**, & locus in superiore domo, Soli patens. Augusti iocus est apud Macrobius. Cum de Tyriae purpurae, quam emi iusserat, obscuritate quereretur: dicente uenditore, Erige altius, & suspice: Quid ergo? inquit. ut me populus Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum? Fuit & Solarium horologium, anno urbis CDLXXVII. in publico, secundum Rostra, in columna constitutum: quo cum uti non liceret nisi sereno die, Natica censor aqua dimisit horas dierum & noctium. **IN campo** & Martio, ludendi gratia, ut reliqua iuuentus. De Orat. lib. II. Villum in Titium, qui cum studiose pilae luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesq. cur in campum non uenisset, requirerent, excusauit Vespas Terentius, quod enim brachium fregisse diceret. **IN conuiuijs** & in luxu, & sumptibus. **OBSOLEUIT**, & obscuratus est, euauit, ut in pictura, aut in ueste propter uetustatem. **DISCEDERE** & exitus rei ostenditur hoc uerbo. non enim est hic, discedere, pro, abire, sed eo sensu, quo dictum est ad Att. lib. I. Si possum discedere, ne causa optima in senatu pereat. **NON mediocriter conquerendum** & quia neminem in causa pari aequum est inferiorem esse. par causa si est, paria quoque reliqua sint. **NUNC** & pro, Sed, Graeco more: ut pro Archia: Nunc insidet quaedam in optimo quoque uirtus, quae noctes & dies animum gloriae stimulis concitat. **DEDITUR** & accommodatum uerbum cupiditati, crudelitatiq. Naeuij. quasi dicat, tradatur inimico, bonis, fama, fortunis omnibus euertendus: ut pro Roscio Am. Non recusamus, quin illorum libidini Sex. Roscij uita dedatur. **AD istam rationem** & ad postulationem, & proscriptionem honorum: quam supra pra. Rationem extremam necessariam, uocauit. **AD negotium suum profisciscuntur**, & ut profectus est Quinctius in Galliam, relicto Alphenno procuratore. **NE IS quidem**, & cui supra liberos esse dixit, **SOLVM uerterit**, & mutilus locus. deest enim, quod ad haec edicti uerba Cicero respondeat. Neque uero Ciceronis tantum uerba desiderantur, sed, ut arbitror, etiam edicti. cum enim subiiciatur: Quo tempore existimas oportuisse, Naeui, absentem Quinctium defendi: necesse omnino uidetur, praere edicti uerba, quibus haec respondeant. apte autem congruerent in edicto: Qui absens iudicio non sit defensus. Quod eo magis arbitror, quia uidetur edicti uerba iterare, cum ait infra: Quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse Quinctium? Et alio loco: Eum ipsum, qui fraudandi causa latitet, eum ipsum, quem iudicio nemo defendat, eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de praedio detruendi uetat. Et aliquanto post: Ex edicto autem non potuisse bona possideri, demonstraui: quod neque fraudandi causa latitasset, neque exsilij causa solum uertisse diceretur. Reliquum est, ut eum nemo iudicio defenderit, quod contra copiosissime defensum esse contendi. **CVM postulabas**, & a Burrieno praetore. **NEQUE quemquam attinebat id recusare**, & cur enim quisquam recusaret, quod praetor non ex arbitrio suo, sed ex edicto fieri iubebar? **NON fieri** & sic ueteres libri: & maior uis est, quam si legatur, ut antea, Non modo fieri. **HOMINEM P. Quinctij** & seruulum: de quo supra. **IN IUS uocas**: & ad praetorem. Eodemq. sensu dixi iam, Vt in ius adducerent. **IUDICIUM postulas**: & ut praetor iudicem, iudicijq. formulam det. **SCVRRAE diuitis** & Naeuij. **EQUES Romanus**, & equestris dignitas post senatoriam proxima, & equester ordo seminarium senatus fuit: inde enim censores in legendo senatu sumebant, quos inter ceteros probitate, opibus, ingenio excellere arbitrabantur. & ut eques Romanus esse nemo poterat, qui CD millia HS, idest, scutorum XII. millia non possideret: unde Horatius: Si quadringentis sex septem millia desunt, Plebs eris: sic, nisi qui duplum, idest DCCC millia, possideret, ab equestri ad senatorium ordinem transire non poterat. & ut equiti Romano, si tueri ordinem uellet, CD millia, sic, senator si esse uellet, DCCC millia habere necesse fuit. Aliud est autem, Eques, dicere, aliud, Eques Romanus: eques enim erat, quicumque suo militabat equo, qui nec dicebatur, nec erat equestris ordinis; neque hunc censu CD millium esse necesse fuit: eques autem Romanus uocabatur is, qui publico mereret equo, & equestris esset ordinis, a censore lectus, & CD millia possideret, & equestribus quoque ornamentis, ut anulo aureo, tunica angusti clauis, (nam latus clauis senatorum erat) phaleris etiam uteretur. hanc distinctionem auctore Cicerone Phil. I. cognouimus: ut Liuij, Valerij, aliorum testimonia breuitatis causa relinquamus. Nec uero, si quis ex equite Romano senator fieret, equum publicum amittebat, ut exemplo Neronis, & Salinatoris censorum docet Liuius: qui cum inter se disideret, alter alterum equum publicum iussit uendere. Erant autem equites Romani tam plebei generis, quam patricij: & qui equitum, aut senatorum filij essent, nec equestri censu carerent, nisi tamen a censore legerentur, equites Romani non erant, sed, qui equitum filij, equestri loco nati, & equestri loco esse, qui senatorum, senatorio loco nati, & equestri loco esse dicebantur. quemadmodum nec senatorum filij, licet DCCC millia, qui census erat senatorius, possiderent, senatores erant, nisi a censoribus lecti essent in senatum. quod si senator equitem Romanum patrem habuisset, ut M. Cicero, Ser. Sulpicius, alij permulti: equestri loco natus, loco tamen esse non equestri, sed senatorio dicebatur. Insigne, nouumq. fuit in Pompeio Magno, quod ex Africa primum, deinde ex Hispania, nondum senator, sed eques

Romanus triumphauit. Differebant a senatoribus uestitu, non quod diuersa toga uterentur: eadem enim erat omnium ordinum: sed quod, praeter uarietatem calceorum, tunica senatorum lato clauo purpureo erat intexta, equitum angusta. itaque dixit Velleius de Maecenate, qui ab ordine equestri ad senatorium, cum facile posset, transire numquam uoluit: Vixit angusto clauo contentus. Et Ouidius, in ordine se equestri constituisse, ad senatorium peruenire non potuisse, significat. I V. Trist. his uerbis:

Curia restabat: clauus mensura coacta est:

Maius erat nostris uiribus illud onus.

Quo more sum adductus, ut apud Suetonium in Othone, ubi legitur in peruulgatis libris, Augusti clauus fuit, reponendum putarem, Angusticlauius, unico uerbo, suffragante antiquo libro bibliothecae Vaticanae: eadem ratione, quemadmodum dixit idem in Nerone, A latuclauio, cuius uxorem attraxerat, paene ad necem caesus est. Nominibus non iisdem semper appellati sunt, Celeres primum, deinde Fluxumines, tum Trofili ultra C. Gracchum, postremo equites. quod a Plinio, & Festo memoriae mandatum, referre non alienum putauimus. De numero si quaeritur: tres tantum equitum centurias Romulus instituit, denos capiens e singulis curijs, quae xxx erant: Ser. Tullius ad xlix, maioris praesidij causa, aucta iam ciuitate, perduxit. quorum tercenti singulis in legionibus militarunt. **POSTULABAM**, & a Dolabella praetore. supra. **ITA uidebare**. & malim ex sententia: Ita: iubebat pr. idest praetor. nam & statim subiicitur: Ita: uerum praetor decernebat. Prima Naeui obiectio est: Postulabam, ut satisficeret. Respondetur: Iniuria postulabas. Altera: Ita: iubebat praetor. Respondetur: Recusabat Alphenus. Tertia: Ita: uerum praetor decernebat. Respondetur: Tribuni igitur appellabantur. **IUDICIUM pati**, & quod paullo post dicit, iudicium accipere: id est, rei iudicatae acquiescere *ὑπομένει δίκην*, Arist. lib. V. Polit. **NEQUE iudicio defendere**, & quia nec fuisse Quinctium, nec absentem esse defensum, Naeuius aiebat. Cui Cicero iam respondit in eo loco: Quo tempore existimas oportuisse, Naeui, absentem Quinctium defendi? **CVM auxilium a tribuni petas**, & tribuni pl. initio, flagitante plebe, creati sunt, ut iniuste uexatis, atque oppressis auxiliarentur. **ANTEA dixisse audio**, & P. Iunio Quinctium defendente. **CAUSSAM ipsam considero**, & ea, quae procurator Alphenus in tuenda Quinctij causa fecit. **QVID aliud dicere possit**, & pro Naeui contra nos. **VADIMONIUM promississe**, & idibus Sept. cum ita inter eum & Naeuium conuenisset: quia M. Brutus, tribunus pl. intercessurum se palam dixerat, nisi quid inter ipsum Alphenum, & Naeuium conueniret. **ITA tamen**, & cum eo tamen, si tribunus ita uideretur. **PER eum magistratum**, & per tribunos pl. qui si auxilij causa instituti sunt: cur eos contra insignem iniuriam Alphenus appellare non debuit? **AVT C. Aquilius**, & ant, cum facta esse constet, C. Aquilius, talis uir, iuratus, iniquum ius in ciuitate constituat, necesse est, hoc scilicet: cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quisque in uerbo postularit, cuius procurator a praetore, ac tribuno appellare ausus sit, eum non defendi, eius bona recte possideri posse. **QVAE quisque in uerbo postularit**, & hoc dicit, quia satisficere noluerat Alphenus. **AVSUS sit**, & ut praetoris iudicium rescinderet. **Ei misero**, & misero, propter ea, quae sequuntur. **IGNARO fortunarium suorum**, & qui, quid in suis rebus ageretur, absens nesciret. **QVOD si probari nemini potest**, & Quinctium absentem iudicio non esse defensum, eiusq. bona recte possideri posse. **Ex edicto bona possessa sunt**, & nam in edicto sumptum est, qui absens iudicio non sit defensus, eius bona possideri posse.

O R A T I O

AT enim tribuni pl. ne audierunt quidem. Fateor, si ita est, procuratorem decreto praetoris oportuisse parere. quid, si M. Brutus intercessurum se dixit palam, nisi quid inter ipsum Alphenum, & Naeuium conueniret? uidetur ne intercessisse appellatio tribunorum non more, sed auxilij causa? quid deinde sit? Alphenus, ut omnes intelligere possent iudicio defendi Quinctium, ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, uiros bonos complures aduocat: testatur isto audiente, se pro communi necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quinctium absentem sine causa faceretur: sin autem inimicissime, atque infelissime contendere perseveret, se paratum esse omni recta, atque honesta ratione defendere: quod petat, non debere: se iudicium id, quod edat, accipere. eius rei, conditionisq. tabellas obsignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non potest, sit, rebus omnibus integris, neque proscriptis, neque possessis bonis, ut Al-

phenus promittat Naeuii fuisse Quinctium. uenit ad uadimonium Quinctius: iacet res in controuersis, isto calumniante, biennium, usque dum inueniretur, quae ratione res ab usitata consuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. Quod officium, Aquilius, commemorari procuratoris potest, quod ab Alphenus praeteritum esse uideatur: quid assertur, quare P. Quinctius, absens negetur esse defensus? an uero id, quod Hortensium, quia neper iniecit, & quia Naeuius semper id clamitat, dicturum arbitror, non fuisse Naeuium prorem certationem cum Alphenus, illo tempore, illis dominantibus? quod si uelim confiteri; illud, opinor, concedent, non procuratorem P. Quinctij neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. mihi autem ad uincendum satis est, fuisse procuratorem, qui cum experiri posset. qualis is fuerit, si modo absentem defendebat per ius, & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere.

EXPLANATIO

NE audierunt quidem; hoc dicebat Hortensius, quia tribuni pl. auxilij causa appellati, non intercesserant, nec Burrieni praetoris decretum infirmauerant. **PRAETORIS Romani;** praetoris urbane Burrieni, qui proscribi bona Quinctij absentis iusserat ex edicto. **M. BRUTVS;** fortasse M. Bruti pater, qui Caesarem occidit. is enim & Marianus fuit, & a Cn. Pompeio necatus est, auctoribus Valerio, Plutarcho, Appiano. haec autem, quae hic narrantur, facta sunt, ut e superioribus constat, Scipione, & Norbano cos. quo anno tribunus pl. M. Brutus fuit, Mariana factione dominante. **IPSUM Alphenum;** & Alphenum, glossema esse puto. iam enim dixit, Procuratorem: quo refertur, Ipsum. **NON morae;** non ut moram afferret, quod aduersarij calumniabantur, quia tribuni pl. idibus Sept. Quinctium sisti iusserant. **HVIS;** absentis Quinctij: ne quis eum latitare, aut solum uertisse, suspicaretur. **PRO communi necessitudine;** Quinctij, & Naeuij. **SIN autem inimicissimo, atque infestissime contendere perseveret;** hoc est, quod supra dixit: Istum aequum esse famae, fortunisque P. Quinctij consilere, & aduentum eius expectare; quod si facere nolit, atque imbiberit eiusmodi rationibus, illum ad suas condiciones perducere; sese nihil precari, & si quid agere uelit, iudicio defendere. **SE iudicio id, quod edat, accipere.** & malim, Iudicium: ut paulo ante: Iudicium quin acciperet, in ea ipsa uerba, quae Naeuius edebat, non recusasse. **FIT;** conuenit inter Alphenum & Naeuium. quod nisi conueniret, intercessurum se esse, M. Brutus, tribunus pl. palam dixerat. **REBUS omnibus integris;** hoc explanatur sequentibus uerbis: Neque proscripitis, neque possessis bonis. **SISTI Quinctium;** id. Sept. **LAET res in controuersijs;** iudicium non expeditur, Naeuius rem de industria protrahente: litigatur tamen dicis causa. propterea infra: Cui neque magistratus adhuc aequus inuentus est. Et in extrema oratione: Ab omni magistratu agitatus, atque perterritus. **ISTO calumniante;** rem uarijs artib. producente. quod supra dixit: Annum & sex menses nihil petit: quiescit: condicionibus hunc, quoad potest, producit. Eodem sensu ad Varronem: Quod antea calumniabar: indicabo malitiam meam. Ad Lentulum: Per aduersarios tuos uarijs calumnijs extracta res est. **BIENNIVM;** auget. nam supra, Annum, & sex menses, dixit. **VSQUE dum inueniretur;** usque dum praetorem nactus esset, qualem uellet. **AB usitata consuetudine;** usitata consuetudo fuit, ut iudicium de re prius, quam de probro, fieret, quod contra Dolabella decreuit. **IN hoc singulare iudicium;** singulare appellat, quia non usitatum, & in una Quinctij causa factum: ut scilicet sponsonem P. Quinctius cum Naeuius faceret, si bona sua ex edicto possessa essent. quo genere iudicij causam priore loco dicere cogebatur. **ILLIS dominantibus;** Marianis: quibus anno proximo superiore debellatis, dominari Sulla coeperat. **QUOD si uelim confiteri;** Naeuius parem certationem cum Alphenus illo tempore non fuisse. Dicit autem, Quod si uelim confiteri: quasi liceat ei non confiteri: cum & Naeuius ipse Marianarum partium fuerit: ut infra narratur. **AD uincendum satis est;** nam, si absens Quinctius iudicio defensus est, edictum eius causae non nocet, in quo est, eius bona possideri posse, qui iudicio absens non sit defensus. **QUALIS is fuerit;** Marianus, an Sullanus. **SI MODO absentem defendebat per ius, & magistratum;** de quo loquitur edictum. Magistratum, dixit, pro, tribunos pl.

ORATIO

ERAT, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te esset educatus; quem tu a puero sic instituis, ut nobili ne gladiator quidem haereret. sicut tu semper summe concupisti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris: itaque is intercedebat. tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium denique illorum, qui tui & poterant per uim, & scelus plurimum, & quod poterant, id audebant. an omnes tu istos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palam, sed his ipsis, quos aduocasti. tamen si nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus, ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: si propter partium studium potens erat Alphenus; potentissimus Naeuius: si fretus gratia postulabat aliquid ini-

quius Alphenus, multo iniquiora Naeuius impetrabat. neque enim inter studium uestrum quidquam, ut opinor, interfuit: ingenio, ueritate, artificio tu facile uicisti, ut alia omittam, hoc satis est: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, postquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi essent, qui uincebant, effecisti. quod si tum par tibi ius cum Alphenus fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni causa consisteret: quid hoc tempore Quinctio statuendum est? cui neque magistratus adhuc aequus inuentus est; neque iudicium redditum est usitatum; non condicio, non sponso, non denique ulla umquam intercessit postulatio, mitto aequa, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita.

EXPLANATIO

QVI apud te esset educatus, quem tu a puero sic instituisses, & si Marianus Alphenus ex educatione, & disciplina tua fuit. UT nobili & nobilitas pro Sulla, plebs pro Mario pugnavit. NE gladiatori quidem & ut ita nobilitatem odisset, ut ne gladiatori quidem, multarum pugnarum uictoria nobili, fauere uellet. Ludit in uoce, Nobli. est enim & in ciue nobilitas, & in gladiatore. SYMME cupisti, & Marianos uincere. PAR contentio & non ille magis, quam tu, gratiofus erat, Marianis dominantibus. INTERCEDEBAT. & intercessurum se, nisi quid inter eos conueniret, palam dicebat. INIURIAM decernebat; & antiquus liber, Iniuria: quod probo. ISTOS & Sullanos. QVOS aduocasti. & in quibus erat L. Philippus, consularis, & censorius. EAM rem & ciuilem contentionem. IMPETRABAT. & a praetore: cum Alphenus a tribunis pl. non impetrasset. quod ijs intelligitur uerbis: Appellatur tribuni: a quibus cum esset certum auxilium petatum, ita tamen disceditur, ut, idibus Sept. P. Quinctium sibi Sex. Alphenus promitteret. STUDIVM uestrum & aequae studiosi eratis eandem partium. VETVSTATE, & usu diuturno, uetere malitia. VICISTI. & quia ille interfectus est cum Marianis; tu gratia uales etiam apud istos, qui ut uincerentur, optabas. ALIQUEM contra te aduocare poterat: & supra, Nostros aduocatos acerrime submoueri. Et: VIROS bonos complures aduocat. MAGISTRATVS aliquis & ut tribuni pl. CONSISTERET: & agi posset. NEQUE iudicium redditum est usitatum, & a praetore Dolabella. de quo supra: Decernit: quam aequum, nihil dico: unum hoc dico, nouum. Et: Iacet res, isto calumniante, biennium, usque dum inueniretur, qua ratione res ab usitata consuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. NON condicio, & uel ut satisficeret solus, uel ut sponsonem faceret Quinctius. NON sponso, & qua cogitur Quinctius priore loco causam dicere. POSTVLATIO & ut eius bona ex edicto possiderentur. significatur apud Burrienum praetorem Naenij postulatio.

ORATIO

DE re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante, nouo modo, priore loco dixeris: dicendum necessario est: praesentiuendae horae ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcesetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gratiam negligat. pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore florentissimus ciuitatis: dicit Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum frequentiam, & confesum non modo P. Quinctius, qui de capite decernit, sed quiuus, qui extra periculum sit, perhorrescat. haec est iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum uelut abaris. huic, ne ubi consisteret quidem contra te, locum reliquisti. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum haec ita facta sint, ex edicto te bona P. Quinctij non possidisse concedas. etenim, si ex edicto possedisti; quaero, cur bona non uenerint? cur ceteri sponsores, & creditores non conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quinctius? fuerunt, & complures fuerunt: propterea quod Cains frater aliquantum aeris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi, & ijs debebatur; neque tamen quisquam inuentus est tam infigniter improbus, qui uiolare P. Quinctij existimationem absentis auderet. unus fuit affinis, socius, necessarius, Sex. Naenius, qui, cum ipse utro deberet, quasi eximio praemio sceleris exposito, cupidissime contenderet, ut, per se afflictum, atque euersum, propinquum suum non modo honeste partis bonis, uerum etiam communi luce priuaret, ubi erant ceteri

creditores? denique hoc tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse Quinctium? nemo inuenitur, at contra omnes, quibuscum ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defendunt; fides huius, multis locis cognita, ne perfidia Sex. Naenij derogetur, laborant. in huiusmodi sponsonem testes daret oportebat, ex eo numero, qui haec dicerent: uadimonium mihi deseruit: me fraudauit, a me nominis eius, quod infirmitas esset, diem petiuit: ergo experiri non potui, lauitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes, qui haec dicant. uerum opinor uideremus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse, ut, si ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; sin eam negligent, ita leues, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, sed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. Ego haec duo quaero: primum, qua ratione Naenius susceptum negotium non transegerit, hoc est, cur bona, quae ex edicto possidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario confiteare, neque eorum tam temerarium quemquam fuisse, neque te ipsum id, quod turpissime suscepisses, perseverare & transigere potuisse. Quid, si tu ipse, Sex. Naenij, statuisti bona P. Quinctij ex edicto possidenda non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leue esset, id in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. cmissi bona Sex. Alpheni, L. Sulla dictatore uendente: socium tibi in his bonis edictum Quinctium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hereditaria societate fraudauerat: & cum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama, fortunisque omnibus arbitrare.

EXPLANATIO

DE RE pecuniaria cupio contendere: non licet. locus ad ostendendam causae iniquitatem, per quamdam rei & aduersarij contentionem inductus. exempla non desunt eiusdem generis, ut a teo, quod nunc occurrit, lib. I. in Verrem: Quid erat, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at causa cogit. moriere, si appellaris. At remiges non erant. Praetorem tu accusas? frange ceruicem. Non licet. cur non licet? quia iam ego a Burrieno praetore impetraui, ut ex edicto bona possiderem. AT EA controuersia est: & ideo enim uadari me coepisti, quia pecuniam deberi tibi a me dices. Supra: Profecto, si quid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, quam unum illud, unde haec omnia nascuntur. VBI ita necesse est. si causa capitis nobis dicenda est, accusa: nam reus posteriore loco solet dicere. ARCESSETVR. & ad praetorem: ut praestituantur horae ad arbitrium nostrum. Significat id, quod supra narravit: Illud etiam restiterat, quod hesterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quamdiu diceremus, praestitueres. PRO ME & aduocatus, non patronus. HONORE & consularis, & censorius. NON ILLA & querebatur. Naeuius iniquam sibi, Marianis dominantibus, certationem cum Alphenio fuisse. Immo uero, inquit Cicero, haec iniqua certatio est: non illa, qua, more uelutum, contra Alphenum pugnabas. quae, si cum hac conferatur, non certatio, sed uelutatio quaedam erit appellanda. nec Alpheni ea contra te, sed contra Alphenum tua. HVIC & non Alphenio, sed Quinctio. NE VBI consisteret quidem, & paulo ante: Cui nec magistratus adhuc aequus inuentus est. SPONSORES, & qui pro C. Quinctio, P. fratre, sponponderant. AB HOC alienissimi, & nulla cum Quinctio necessitudine coniuncti. VIOLARE P. Quinctij existimationem & quam uiolauit affinis, socius, necessarius. QVI CVM ipse ultro deberet, & non est in, Ultro, prompta uoluntas, ut alibi, sed contrarij significatio, cum hoc dicat: tantum abest, ut ei Quinctius, ut ipse ultro pecuniam Quinctio deberet. Virg. lib. 2. Aen. Hic lacrymis uitam damus, & miserescimus ultro. Terentius in Ad. Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant, sibi fieri iniuriam ultro, si quam fecere, ipsi exostulant, & ultro accusant. Idem in Phor. O audaciam, etiam me ultro accusatum aduenit. PER SE afflictum, atque euersum & diu nexatum litib, a Naeuio, praetore non inuento, non modo a quo ius impetraret, sed ne unde arbitrari quidem suo postularer. In extremo: Ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitatus, atque perterritus, quem praeter te appeller habet neminem. Potest etiam referri ad fundum Gallicanum: in quem nondum uideretur Quinctius fuisse restitutus: cum dicat Cicero in extrema oratione: E fundo ornatissimo deiectus, ignominij omnibus appetitus, cum illum in suis paternis bonis dominari uideret, ipse nobili filiae dotē conficere non posset, nihil alienum tamen uita superiore commisit. QVIS est, qui fraudationis causa latuisse dicat? & edicti uerba sunt, qui fraudationis causa latitarit? QVIS, qui absentem defensum neget esse Quinctium? & hoc ad edicti uerba pertinet: quae tamen desiderantur, ut supra docuimus. Ratio & negotium. IN istiusmodi sponsonem & pro Naeuio contra Quinctium facta, iussu praetoris Dolabellae. TESTES dare oportebat & quos cum non dederit Naeuius, iniuste sponso facta est. A ME nominis eius, quod insitiatus esset, diem petiuit: & nisi fallor, haec quoque edicti uerba fuerunt: Qui nominis eius, quod insitiatus sit, diem petiuerit. ITA se graues esse, & graues illi qui dem uiri sunt, quibus testibus uteretur Naeuius: sed, nisi ueritatem in testimonio retinebunt, grauitate amittent, leuis eorum auctoritas erit: sin autem uerum dicent, nihil eorum de grauitate detrahetur. SEX. Alpheni, & uideretur pro Marianis contra Sullam pugnasse, & interfectus esse. IN hereditaria societate & in ea societate, quae tibi cum P. Quinctio non uoluntaria, sed ideo fuerat, quia bona omnia fratris eius C. Quinctij, ad eum hereditate peruenerant: ut ideo socius esset, quia heres: at ei tu socius in emendis Alpheni bonis, tua sponte esse uoluisti. QVEM spoliatum fama, fortunisque omnibus arbitrare. & ex eo, quod eius bona ex edicto possedisses.

ORATIO

DIFFIDEBAM mehercule, C. Aquilli, satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contra dicturus essem Hortensius, & cum esset attente auditorus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quinctio, cum a me peteret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem, mihi perdifficile esse contra tales oratores non modo tantam causam perorare, sed omnino uerbum facere conari. cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiaris dixi, mihi uideri ore durissimo esse, qui praesente eo gestum agere conaretur; qui uero cum

ipso contenderent, eos, etiam si quid antea recti aut ueni si habere uisi sunt, id amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me uereri. Tum mihi Roscius & alia multa, confirmandi mei causa, dixit: & mehercule, si nihil diceret, tacito ipso officio, & studio, quod adhibebat erga propinquum suum, quem uis commoueret. etenim, cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eo non accedat. Verumtamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summum tri-

duo

duo DCC millia passuum ambulare? tamen ne ueraris, ut possis haec contra Hortensium contendere? minime, inquam. sed quid id ad rem? nimirum, inquit: in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sex. Naenij, quod si solum proferretur, satis esse deberet. quod abs te, C. Aquilli, & a uobis, qui adestis in consilio, quaeso, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse, & audaciam; hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona, postulas, ut ex editto possidere liceat: quo die? te ipsum Naeni uolo audire: uolo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, uoce conuincidi Naeni diem. ante V. Kal. interkalares. bene agis. quam longe est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Naeni, te rogo. DCC millia passuum. optime. de saltu deicitur Quintius, quo die? possumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere: intelligo uerum & sero, & nequidquam pudet. deicitur de saltu, C. Aquilli, pridie Kal. interkalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo DCC millia passuum conficiuntur. o rem incredibilem: o cupiditatem inconsideratam: o nuncium uolucrum. administri, & satellites Sex. Naenij Roma trans alpes in Sebusianos biduo ueniunt. o hominem fortunatum, qui eiusmodi nuncios, seu potius Pegasus habeat. hic ego, si Crassi omnes cum Antonijs existant; si tu, L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc causam uoles eam Hortensio dicere; tamen superior sim necesse est. non enim, quemadmodum putatis, omnia sunt in eloquentia: est quaedam tamen ita perspicua ueritas, ut eam infirmare nulla res possit. Au, antequam postulas, ut bona possideres, misisti, qui curarent ut dominus de suo fundo a sua familia ui deiceretur? utrumlibet elige. alterum incredibile est, alterum nefarium, & ante

hoc tempus utrumque inauditum. DCC millia passuum uis esse decursa biduo? dic. negas? ante igitur misisti. malo. si enim illud diceris, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admisisse concedis, quod ne mendacio quidem tegere possis. Hoc consilium Aquillio, & talibus uiris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium, probabitur? quid haec amentia? quid haec festinatio? quid haec immaturitas tanta significat? non uim? non scelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quam ius, quam officium, quam pudorem: inuitis iniussu praetoris: quo consilio? insursum sciebas? quid cum iussisset, tum mittere non ne poteras? postulaturus eras: quando? post dies xxx. nempe, si te nihil impediret; si uoluntas eadem maneret; si ualeres; denique si uiueres. Praetor iussisset. opinor, si uellet, si ualeret, si ius diceret, si nemo recusaret, qui ex ipsius decreto & satisfaret, & iudicium accipere uellet. nam, per deos immortales, si Alphenus, procurator P. Quintij, tibi tum satisfaret, & iudicium accipere uellet, denique omnia, quae postulares, facere uoluisset, quid ageres? renocares eum, quem in Galliam miseris? at hic quidem iam de fundo expulsus, iam a suis dijs penatibus praiceps eiectus, iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus nuncio atque imperio tuo uolatus esset. corrigeres haec scilicet tu postea. De cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te caecum cupiditate, & auaritia fuisse, ut, cum, postea quid futurum esset, ignorares, (accidere autem multa possent) spem maleficij praesentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? Atque haec perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te praetor iussisset ex editto possidere, si in possessionem misisses, debueris, aut potueris P. Quintium de possessione deturbare.

EXPLANATIO

PHILIPPVS? aduocatus, non patronus. **TIMORE** prolaberer. quod initio dixit: Eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediatur, non nihil commoueor. **HVIC** Q. Roscio? Comoedo, pro quo exstat Ciceronis oratio. **PROPINQVVM** suum? sororis suae uirum. **P. Quintium**. **CVM** artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eo non accedat. Leporem habet haec sententia, duabus distincta partibus, & mire ualer ad laudandum. itaque lib. 3. in Verrem sic de Chilone teste: Qui isti ita amicus, & necessarius est, ut, etiam si uir bonus non esset, tamen, buod contra istum diceret, graue uideretur: ita uir bonus est, ut, etiam si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. De iuriconsulto autem Aquillio pro Caecina: Qui ita iustus, & bonus uir est, ut natura, non disciplina, consultus esse uideatur; ita peritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non scientia solum quaedam, uerum etiam bonitas nata esse uideatur. Et ad Q. fr. ep. 1. lib. I. Cuius natura talis est, ut etiam sine doctrina uideatur moderata esse potuisse: ea autem adhibita doctrina est, quae uel uitiosissimam naturam excolere possit. Qua in epistola ut natura primum separatim a doctrina, deinde doctrina separatim a natura laudatur: sic in illa ad M. Brutum, ita seorsum ab ingenio extollitur industria, studiumq. Valerij Messallae, ut ingenium tamen in eo summum esse dicatur. Tanta, inquit, industria est, tantumq. euigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda uideatur. **ORE** durissimo? summa impudentia. **CONTRA** talem artificem? Q. Hortensium. **QVOD** habebat erga propinquum suum? malum, Adhibebat. **QVI** eo non accedat. scenicam enim artem agere, probro fuit. Similiter eum laudat in oratione, quam pro ipso habuit. Quem populus Romanus, inquit, meliorem uirum, quam histriorem, esse arbitrat: qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. **QVOD** potuerit, & uictam denique esse ueritatem, & pudorem Quintij, cupiditate, & audacia Naenij, significat. **ANTE** V. Kal. interkalares? Non hoc uidetur esse diem indicare, sed tempus. dies enim sic, V. Kal. Interkalares significatur. itaque, si suffragarentur antiqui libri, legerem libenter, ante diem V. Kal. interkalares, quem diem hic certe non ostendit loquendi modus, Ante V. Kal. Nihil autem refert, utro modo loquamur, Ante diem V. Kal. an, V. Kal. quod probaui iam in eo loco: Roma egredi tur ante diem

IV. Kal. Febr. dies autem hic est uigesimus sextus mensis Februarij, interkalaris appellati eo anno, cum dies unus interponitur, quod quarto quoque anno fit: cum annus constet diebus CCCLXVI. senis horis additis in singulos annos. Necesse autem est, eum, quem dixi, diem sextum significari, ut triduo distet a pridie Kal. interkalares, qui postremus est mensis interkalaris dies, idest uigesimus nonus. quo utitur Cicero contra Naeuij mendacium argumento. *STATIM de iure* & statim ut aliquis a praetore in Galliam cucurrerit. nam, De iure, ad praetorem refertur, non ad iudices. id paullo ante ostendit his uerbis: Bona, postulas, ut ex edicto possidere liceat. Eodem modo explanauimus illud supra: Illud etiam restiterat, quod extremo die fecerunt, ut te in ius adducerent. Et illud: In ius uocas, sequitur. *SEV potius Pegasos* & Pegasi, alati equi, ex Medusae sanguine, quam Perseus interemit, nota uel pueris fabula est. *HANC causam uoles cum Hortensio dicere*; & aderat igitur ut aduocatus, non ut patronus. *DOMINVS* & Quinctius. *DE SVO fundo* & De saltu, agroq. communi. nam et si, De suo fundo, &, A sua familia, dicit: de fundo tamen communi, & de communi familia, est accipiendum: cum supra dixit: Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius & consuetudinem, edicto praetoris de saltu, agroq. communi a seruis communibus uidetur. Est igitur, De suo fundo, de eo fundo, qui ad eum pro dimidia parte attineret: &, A sua familia, cuius ipse pro sua parte dominus esset. *A SVA familia* & a seruis communibus. *UTRUMLIBET elige*. & uel misisse te in Galliam, postea quam postulasti a praetore, ut ex edicto possidere bona liceret: uel misisse, antequam postulasti. *ALTERVM incredibile est*, & si misisti, postea quam postulasti; incredibile est, eos, qui misisti a te sunt, biduo, aut non toto triduo dcc millia passuum decurrisse. postulasti enim ante diem V. Kal. interkalares: deiectus est autem Quinctius de suo fundo pridie Kal. interkalares. *ALTERVM nefarium*, & si misisti, ante quam postulasti, ut bona possideres. *UTRUMQUE inauditum*. & unum, biduo, uel non toto triduo dcc millia passuum esse decursa: alterum, bona alicuius possidere aliquem esse ausum, antequam a praetore postularet, ut ex edicto possidere liceret. *MALO* & dicere te hoc, ante misisse. *SI ENIM illud diceret* & dcc millia passuum biduo, aut non toto triduo esse decursa. *CVM HOC confiteris*, & te ante misisse, cum postulares. *NE mendacio quidem* & de dcc millibus passuum biduo decursis. quod quia uides credi non posse, ideo confugies huc, ut misisse te, ante quam postulares, fatearis. quod nefarium esse, negari non potest: nec ab Aquillio, talibusq. uiris ullo modo probabitur. *QVID haec amentia* & mittere in Galliam, ut bona possideantur, prius quam postulares, ut ex edicto possidere liceret. *NON latrocinium* & in quo maius aliquid est, quam in scelere. *POST dies triginta*: & exempli gratia. *Quaenam*, inquit, haec tua ratio est, si dicis, te postulaturum fuisse: non enim debebas, quamquam postulare cogitares, ante postulationem in Galliam mittere, qui de fundo Quinctium expellerent. *SI NEMO recusaret*, qui ex ipsius decreto & satisfaret, & iudicium accipere uellet. & nam, si nemo satisfaret, bona possideri iure possent, unde illa D. lib. 42. tit. 6. Quod si, quasi suspectus, satisfare iussus, decreto praetoris non obtemperauerit: tunc bona hereditatis possideri, uenunq. dari ex edicto suo permittere debet. Animaduertendum, ex, Nemo, quod aperte negat, elici tamen significationem, quae affirmat; ut consequentibus uerbis, Satisfaret, iudicium accipere uellet, consentiat. idem enim est, ac si dixisset: si non aliquis recusaret, qui satisfaret, & iudicium accipere uellet. ita, Nemo, non semper idem ualet, sed modo negat, modo affirmat, habita ratione compositionis. idq. saepe eodem loco, ut pro Q. Roscio: Aduersaria in iudicio protulit nemo, codicem protulit. Ibidem: Quis umquam ad arbitrium, quantum petijt, tantum abstulit? nemo. quantum enim aequius esset sibi dari, petijt. Et Horatius: Qui sit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes. Nam in, uiuat, negatur; in, laudet diuersa sequentes, affirmatur. Eiusdem generis est uerbum, Nolo, ideo quia componitur ex, non, &, uolo. exemplum habemus in ep. ad Cornificium: Noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere. Subauditur enim, Velis, in posterioribus uerbis. Nec ab his disungo uerbum, Nego, compositum ex, nec, & aio. negat enim, & affirmat simul Phil. IIX. in eo loco: Et quidem, quo melior senator uideatur, negat se illi amicum esse debere: cum suo magno esset beneficio, uenisse cum contra se. Haec enim postrema uerba ad, Negat, referri non possunt, sed affirmationem necessario requirunt, quae sumitur ab eodem uerbo. *CORRIGERES haec scilicet tu postea*. & cum infecta, quae facta sunt, fieri non possint. *DE cuiusquam uita* & uidetur Naeuius in Quinctij uita inuehi solitus. *CVM, postea quid futurum esset, ignorares*, & na, si ais, Postulaturus eram: re sponderi potest, accidere potuisse, ut aliquid impediret. si, Praetor iussisset: certum hoc non erat. fortasse enim, aut nollet, aut non ualeret, aut ius non diceret; aut procurator Quinctij recusaret, & ex ipsius praetoris decreto satisfaret, ac iudicium accipere uellet. *INCERTO reliqui temporis euentu* & qui cecus cupiditate & auaritia, fore rata, & certa sperares, quae tibi irrita, incertaq. esse potuissent. ea uero erant, postulatio tua, & praetoris edictum. nam ita postulaturus eras, si te nihil impediret, si uoluntas eadem maneret, si ualeres, denique si uiueres. praetor autem ita iussisset, si uellet, si ualeret, si ius diceret, si Quinctij procurator Alphenus satisfaret, nec iudicium accipere uellet. *DEBERIS, aut potueris* & si te praetor iussisset, ex edicto possidere, de suis tamen bonis Quinctium deturbare nec debuisti, nec potuisti. longe enim aliter possedisti, quam praetor edixit.

O R A T I O

OMNIA sunt, C. Aquilli, eiusmodi, quibus ut per-
spicere possit, in hac causa improbitatem, & gra-
tiam cum inopia, & ueritate contendere. Praetor quæ-
admodum possidere iussit? opinor, ex edicto. Sponsio
quæ in uerba facta est? ni ex edicto praetoris bona P.
Quinctij possessa sint. Redeamus ad edictum. id
quidem quemadmodum iubet possidere? num quid est
causae, C. Aquilli, quin, si longe aliter possedit, quæ
praetor edixit, iste ex edicto non possederit, ego spon-
sione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictum.

QVI EX EDICTO. MEO. IN. POSSESSIONEM
VENERIT. de te loquitur, Naeni, quemadmodum
tu putas: ais enim, te ex edicto uenisse: tibi, quid fa-
cias, definit, te instituit, tibi praecepta dat. EOS. ITA
VIDETVR. IN. POSSESSIONE. ESSE. OPOR-
TERE. quo modo? QVOD. IBIDEM. RECTE. CV-
STODIRE. POTERVNT. ID. IBIDEM. CVSTO-
DIANT. QVOD. NON. POTERVNT. ID. AV-
FERRE. ET. ABVCERE. LICEBIT. quid tum?
DOMINVM, inquit, INVITVM. DETRVDERE
NON. PLACET. eum ipsum, qui fraudandi causa la-
titet; eum ipsum, quem iudicio nemo defendat; eum
ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat,
inuitum de praedio detrudi uetat. proficisci tibi in pos-
sessionem praetor ipse, Sex. Naeni, palam dicit, Ita
possideto, ut tecum simul possideat Quinctius: ita pos-
sideto, ut Quinctio uis non afferatur. quid? tu id quæ-
admodum obseruas? mitto illud dicere, eum, qui non
latitarit, cui Romae domus, uxor, liberi, procurator
esset; eum, qui tibi uadimonium non deseruisset: haec
omnia mitto; illud dico, dominum expulsus esse de
praedio, domino a familia sua manus allatas esse ante
suos lares familiares. hoc dico,

Naeuium ne appellauisse quidem Quinctium, cum si-
mul esset, experiri posset quotidie: deinde, quod omnia
iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoque
periculo P. Quinctij fieri mallet, quam illud pecunia-
rium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno
haec omnia nata, & profecta esse concedit. Quo in lo-
co condicionem tuli, si uellet pecuniam petere; P. Quin-
ctium iudicatum solui satisfaturum, dum ipse, si quid
peteret, pari condicione uteretur. Ostendi, quam mul-
ta ante fieri conuenerit, quam hominis propinqui bona
possideri postularentur, praesertim cum Romae domus
eius, uxor, liberi essent, & procurator aequè utriusque
necessarius. Docui, cum desertum esse dicat uadimon-
ium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo die hunc

sibi promississe dicat, eo die ne Romae quidem eum fac-
se. id testibus me pollicitus sum planum facturum, qui
& scire deberent, & causam, cur mentirentur, non
haberent. Ex edicto autem non potuisse bona posside-
ri, demonstrari: quod neque fraudandi causa latitasset,
neque exsiliij causa solum uertisse diceretur. Reliquum
est, ut eum nemo in iudicio defenderit: quod contra copio-
sissime defensum esse contendit, non ab homine alieno,
neque ab aliquo calumniatore, atque improbo, sed ab
equite R. propinquo, & necessario suo, quem ipse Sex.
Naeuius procuratorem relinquere antea consueuerat:
neque eum, si tribunus appellauit, iccirco minus iudi-
cium pati paratum fuisse, neque potentia procuratoris
Naeuius ereptum: contra, istum potentia sua tum-
tantum modo superiorem fuisse, nunc nobis uix resis-
tendi potestatem dare. Quaesui, quæ causa fuisset,
cur bona non uenissent, cum ex edicto possiderentur.
Deinde illud quoque requisui, qua ratione ex tot credi-
toribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc con-
tra dicat, omnesque pro P. Quinctio pugnent, praeser-
tim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimen-
tur ad rem maxime pertinere. Postea sum usus aduer-
sarij testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quæ,
quo modo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero
tum demonstrat fuisse. Tum illam incredibilem celeri-
tatem, seu potius audaciam protuli: confirmaui neces-
se esse aut biduo decem millia passuum esse decursa, aut
Sex. Naeuium diebus compluribus ante in possessione
mississe, quam postularer, ut ei liceret bona possidere.
Postea recitauit edictum, quod aperte dominum de praed-
dio detrudi uetat: in quo constitit, Naeuium ex edi-
cto non possedisse, tum constiteretur ex praedio ni de-
trusum esse Quinctium. Omnino autem bona possessa
non esse constitui, quod bonorum possessio spectetur non
in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri, ac possi-
deri possint. Dixi, Romae domum fuisse, quo ipse ne
adspiraret quidem; seruos complures, ex quibus iste pos-
sederit neminem, ne attigerit quidem: unum fuisse,
quem attingere conatus sit; prohibitum fuisse, quicquid
se. in ipsa Gallia cognostis in praedia priuata Quinctij
Sex. Naeuium non uenisse: denique ex hoc ipso saltu,
quem, per uim expulso socio, possedit, seruos primo-
tos Quinctij non omnes eiectos esse. Ex quo, & ex ce-
teris dictis, factis, cogitatisque. Sex. Naeuij quibus po-
test intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc a-
gere, nisi ui per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudi-
cij totum agrum, qui communis est, suum facere
possit.

E X P L A N A T I O

PRAETOR? Burrienus. SPONSIO? iubente Dolabella praetore facta. POSSESSA non sunt? in
in quibusdam libris, mendose. nam abundat, Non. totam sententiam explicauimus in eo loco:
Iuber P. Quinctium sponsionem cum Sex. Naeuij facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni praetoris
dies triginta possessa essent. Ex edicto uenisse. & in possessionem. MALE agat, & astute, malitiose, de
solutione non cogitans, permulta fraudandi causa faciens. supra: Quo tempore primum male agere coe-
pit. Et: Qui permulta male agendi causa, fraudandique, fecerunt. IUS non auferatur? rectius, Vis ne au-
feratur, suffragante ueteri libro, & ipsa Cicerone, qui subiungit: Illud dico, dominum expulsus esse
de

de praedio, domo a familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. DOMINVM ? tris additur sententiae similibus uerbis, Dominum, Domino, Suas, Suos. Hoc dico, & hic, & post uerbum, Quotidie, quin desideretur aliquid, dubitari non potest: quid autem, diuinare non licet. Illa quidem uerba, Deinde quod omnia iudicia, cum superioribus apte non coniunguntur, potius ad illa spectant inferiora. Quo in loco conditionem tuli. QVO in loco? Cum illa questus esset, quae supra exponuntur ijs uerbis: Quid igitur pugnas? an, quod saepe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locum suum, quem adhuc honestissime defendit, obtimeat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & eam, cum orarit, tum denique uocem accusatoris audiat? CONDICTIONEM tuli, & cum dixit, Quid a nobis autem, C. Aquilli, refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiet statim: non recusamus. numquid praeterea? si ueretur, ut res iudicio facto parata sit, iudicatum solui satis accipiat: quibus a me uerbis satis accipiet, ipsidem ipse, quod peto, fatidat. PARI condicione uteretur? ut Nauius quoque satisfaret. OSTENDI, quam multa ante fieri conuenerit, & id supra ostendit his uerbis: Profecto, si recte uestram bonitatem, ac prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis sponsuri: primum expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire, quaerere quis procurator sit, domum denunciare. dici uix potest, quam multa sint, quae respondeatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam, necessariam deuenire. QVO die hunc sibi promississe dicat, & nonis Februarij. tota res narratur supra his uerbis: Ais esse uadimonium desertum: quae fuit a te statim, ut Romam redijt, Quinctius, quo die uadimonium istuc factum esse diceres: respondisti statim, nonis Febr. discedens, in memoriam redijt Quinctius, quo die Roma in Galliam profectus sit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pr. Kal. Febr. Nonis Febr. si Romae fuit, causae nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit. quid? hoc inueniri qui potest? profectus una est L. Albius, homo in primis honestus: dicet testimonium: profecti sunt familiares & Albius, & Quinctium: dicent hi quoque testimonium. litterae P. Quinctij, testes tot, quibus omnibus causa iustissima est nulla, cur mentiantur, cum ad stipulatore tuo comparabuntur. EO DIE ne Romae quidem eum fuisse. & discessit enim Roma Quinctius pridie Kal. Febr. TESTIBVS? L. Albio, & ijs, qui profecti sunt Albius, & Quinctium. QVO contra copiosissime defensum esse contendit, & modus loquendi, pro, cum ego contra contenderim. Sic in Catone: Cuius a me corpus crematum est: quod contra decuit ab illo meum. pro, cum decuerit contra cremari ab illo meum. Et in Laelio: Peccasse se, non anguntur: obiurgari, moleste ferunt. quod contra oportebat, delicto dolere, obiurgatione gaudere. Et lib. 1. Off. Hoc maxime officij est, ut quisq. maxime opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. quod contra fit a plerisque. a quo enim plurimum sperant opis, etiam si ille his non eget, tamen ei potissimum inferuiunt. AB EQVITE Romano? Sex. Alpheno. PROPINQVO, & necessario suo, & P. Quinctij. supra: Dat iste amicum M. Trebellium, nos communem necessarium, qui istius domi erat educatus, & quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum, Sex. Alphenum. TVM? Marianis dominantibus. TANTVM MODO superiorem fuisse, & non usque eo tamen, ut respirandi potestatem nobis posset eripere, quam nunc eripit, Sullanis omnia tenentibus, quorum inimicus fuit. QVO MODO nunc intendit, & ut quidem nunc agit in Quinctium. arguementum ex ijs, quae cernuntur: ut ad Att. lib. XIII. Quo modo nunc est, pedem ubi ponat in suo, non habet. Ad Q. fr. Quo modo se res habet, non est facillima. Lib. II. de Orat. Quo modo nunc se istorum artes habent, pertimescenda est multitudo causarum. NE IN uiuorum quidem numero? quia non uenerit ad uadimonium. OMNINO autem bona possessa non esse constitui, & haec tota pars desideratur. commemorat enim, quae supra dixit. NE aspirarit quidem? & non modo non accesserit, sed ne accedere quidem uoluerit. hoc uerbum uoluntatem significat sine exitu rei: ut in Diuin. In huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est, accedere, aut aspirare audeat? Et in bellica laude aspirare ad Africanum nemo potest. PROHIBITVM fuisse, & a procuratore Quinctij Alpheno. PRIVATA? propria. uenit enim in communia. supra: De saltu, agroq. communi deijcitur Quinctius.

O R A T I O

NUNC, causa perorata, res ipsa, & periculi magnitudo, C. Aquilli, cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq. P. Quinctius per senectutem, ac solitudinem suam, nihil aliud, nisi ut uestrae naturae bonitatisq. obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere coepimus. si causa cum causa contenderet, nos nostram perfacile uicinis probaturos statuiebamus: quod uitae ratio cum ratione uitae decerneret, ita circo nobis etiam magis te

iudice opus esse arbitrati sumus. ea res enim nunc in discrimen uersatur, utrum ne possit se contra luxuriam, ac licentiam rusticana illa, atque inculta parcimonia defendere; an deformata, atque ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiaeq. addicatur. Non comparat se tecum gratia P. Quinctius, Sex. Nauii, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice, splendideq. conuiuium, non habere domum

E clausam

clausam pudori & sanctimoniae, patentem atque adeo expositam cupiditati, & uoluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam, atque aridam cordi fuisse, ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus, sentit. quid ergo est? non usque eo tamen, ut in capite, fortunisque hominum honestissimorum dominantur is, qui, relicta bonorum uirorum disciplina, & quaestum, & sumptum Gallonij sequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaque, uixerunt. si licet uiuere eum, quem Sex. Naeuius non uult; si est homini honesto locus in ciuitate inuito Naeuius; si fas est respirare P. Quinctium contra nutum ditionemque Naeuij; si, quae pudore ornamenta sibi peperit, ea potest contra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hunc miserum, atque infelicem aliquando tandem posse consistere. si & poterit Naeuius id, quod libet; & ei libebit, quod non licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui denique questus, qui maeror dignus inueniri calamitate tanta potest? Miserum est, exturbari fortunae omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circumueniri: acerbius, a propinquo. calamitosum est, bonis eueri: calamitosius, cum dedecore. funestum est, a forti, atque honesto uiro iugulari: funestius, ab eo, cuius uox praeconio quaestu proficit. indignum est, a pari uinci, aut super ore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuosum est, tradi alteri cum bonis: luctuosius, inimico. horribile est, causam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circumspexit Quinctius, omnia periclitatus est, C. Aquilli: non praetorem modo, a quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratus quidem suo postulare,

sed ne amicos quidem Sex. Naeuij, quorum saepe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans pro deos immortales, ut aut secum iure contenderent, aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. denique ipsius inimicum uultum superbissimum subiit: ipsius Sex. Naeuij lacrimans manum apprehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatum: obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem, & liberos, quibus propior P. Quinctio nemo est, ut aliquando misericordiam caperet, aliquam, si non propinquitatis, ac aetatis suae, si non hominis, ac humanitatis rationem haberet; ut secum aliquid, integra sua fama, quilibet, dummodo tolerabili, conditione transigeret. ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitato, atque perterritus, quem, praeter te, appellet, habet neminem. tibi se, tibi suas omnes opes, fortunaeque commendat: tibi committit existimationem, ac spem reliquae uitae. multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, sed miser confugit. e fundo ornatisimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in suis paternis bonis dominari uideret, ipse filiae nubile dotem conficere non posset, nihil alienum tamen tanta superiore commisit. itaque te hoc obsecrat, C. Aquilli, ut, quam existimationem, quam honestatem in iudicium tuum prope acta iam aetate decursaq. attulit, eam liceat ei secum ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo umquam dubitauit, sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimaque ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus Sex. Naeuius pro spolijs abutatur: ne per te ferat, quo minus, quae existimatio P. Quinctium usque ad senectutem perduxit, eadem, usque ad rogam prosequatur.

EXPLANATIO

ETIAM magis te iudice opus esse? cui uitam Quinctij magis probatum iri putauimus, quam Naeuij. nam de causa nullo iudice dubitandum statuabamus. NON AB afflictis amicicia trans fugere, quemadmodum Naeuius a Marianis, ubi partes eorum afflictas uidit, ad Sullanos florentes transfugit. de quo supra: Tu, postquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi essent, qui uincbant, effecisti. ISTA? quae Naeuij sunt. HIS moribus? idem supra: Antiquam officij rationem dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. QUID ergo est? quid ex eo sequitur? non usque eo tamen superiora esse ista sentit, ut &c. DISCIPLINA,? quam semper coluit Quinctius, officium, fidem, diligentiam rebus omnibus anteponebat. QVAESTUM,? indignum bono uiro. SUMPTUM? P. Gallonium ut hominem nequam, profusumque nepotem, Lucilius poeta nominat: O Publi, o gurges Galloni, non es homo, inquit. Et lib. II. de Fin. Qui ad uoluptatem omnia referens, uiuit ut Gallonius, loquitur ut Frugi ille Piso. NAEUII? uim habet in fine membri idem nomen: ornatum quoque sumit ex casuum uarietate, primum enim membrum terminat, Naeuius; alterum, Naeuius, tertium, Naeuij. SI LICET uiuere eum, quem Sex. Naeuius non uult;? miseratio plurimum ualet in epilogis. ea commouetur ex aduersarij maxime potentia, & crudelitate, ex inopia rei, & calamitate. huius loco similis ille pro Roscio Amerino: Si a Chryfogono, iudices, non impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, uitam ne petat. CONTRA nutum, ditionemque Naeuii;? summa potentia demonstratur. Habet autem indignationem quandam Naeuii nomen ter uarie pronunciatum, acerbam praefertim in re: Quem Sex. Naeuius non uult: inuito Naeuius: contra nutum, ditionemque Naeuij. TE DEFENDENTE? te iudice, C. Aquilli. APPELLANDUS? ut opem ferat. EST? uim habet, Est, tribus locis in fine usurpatum. MISERUM est, exturbari fortunae omnibus: miserius est, iniuria. ? modus exaggerandi per similitudinem. nam, si illud est, multo magis hoc. illud conceditur ex communi sensu: hoc, adiecta causa, concedatur, necesse est. ac nescio, an usquam hunc locum copiosius Cicero attingit. unam enim sententiam, quae ad Quinctij declarandam infelicitatem pertinet, in septem partes distribuit: & simul ubertatem ingenij summam, eloquentiam, cupidus adolescentibus utilissimam, ostendit, eas ipsas partes diuersis nominibus inducens: Miserum est, acerbum, calamitosum, funestum, indignum, luctuosum, horribile. Idem ornamentum, non tamen eadem copia, lib. II. in Verr. agnoscitur. Si illud

Si illud est, inquit, tam flagitiosum, quod mihi omnium rerum turpissimum, maximeq. nefarium videtur, ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, a quo pecuniam ob absoluendum acceperis, condemnare: ut ne praedonum quidem praetor, in fidem retinenda consuetudinem conseruaret? scelus est, accipere ab reo, quanto magis ab accusatore? quanto etiam sceleratius ab utroque? *CVM dedecore*: cum probro, ignominiaq. deserti uadimonij. *Cvivs uox praedonij quaestu prostitit.* & more meretricam. Acerbior in Naeuium sententia, quam si legatur ut antea, Cuius uox in praedonij quaestum praestitit. *ATQVE adeo ne unde arbitrato quidem suo postulari*: & statim reiectus, atque perterritus. *IvRE contenderent*, & uel utroque satisfante, uel neutro, re delata ad iudicium pecuniarium, unde reliqua omnia difficillima, cum summa Quinctij inuidia, maximoq. periculo, nata sunt. *AvT iniuriam sine ignominia sibi imponerent*. & tribuit amicis Naeuij, quae Naeuij sunt. quod eorum potentia fultus, & petere iniusta Naeuius auderet, & consequeretur. quam uero Naeuius iniuriam Quinctio imponebat, haec erat, Quia peteret ab eo, qui nihil deberet: Ignominia, quia cogeret Quinctium, sponsione facta, prior loco causam dicere: quasi bona eius ex edicto praetoris possessa essent, uadimonij deserti causa, *VLTVM superbissimum subiit* subire uultum eorū est, qui aliquid humiliter petunt. unde illud Coelij: Malui collegae eius, homini alienissimo mihi, & propter amicitiam tuam non aequissimo, me obligare, quam illius simiae uultum subire. *PROVINCORVM* quia bona Quinctij proscripserat Naeuius ex edicto Burrieni. *HOMINIS*, & proprie ipsius Quinctij. *AT humanitatis* quae cuius homini a quouis homine hoc ipso debetur, quo homines aequae sunt, & alterum alteri communis omnium mater natura commendat. *AB OMNI magistratu.* & multis iudicijs conflictatum, & uexatum esse Quinctium, supra intelligitur, ut in eo: Cum adhuc ei propter uim aduersariorum, non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri potuerit. *Et*: Quid hoc tempore Quinctio statuendum est? cui nec magistratus adhuc. aequus inuentus est, nec iudicium redditum est uisatum. *NON turpis* & nullo insignis crimine. *E FVNDQ* Gallicano. *In svIS paternis bonis* fundus ille C. Quinctij, P. fratris, fuerat: itaque, Fraternalis, non, Paternalis, magis fortasse aliquis probabit. sed eum fortasse fundum pater utriusque C. Quinctio proprium reliquerat. *NIHIL alienum tamen uita superiore commisit.* & nihil turpe. propterea enim dixit, Non turpis ad te, sed miser confugit. *Ex hoc loco efferre*: & quam hic relinquet, si tu eum condemnabis. *PRO spoliis* & tamquam uictor exultans. *NE PER te ferat*, & ne accidat ei per te iudicem, ut honestatem suam nunc amittat: quam ad hanc diem recta & laudabili ratione partam, atque conseruatam, ut ad exitum uitae retinere liceat, supplex a te petit. *AD rogum* cremari Romae mos fuit corpora mortuorum. quidam tamen cremati non sunt, sed humi locati, & conditi, ut C. Marius, cuius apud Anienem sitas reliquias dissipari uictor Sulla iussit. quod idem ne suo fortasse corpori accideret, primum ex Cornelij patricijs cremari uoluisse, auctor est Cicero: & ideo Ennium ait de Africano, qui Corneliae patriciae gentis fuit, scripsisse: Hic est ille situs, quia sui dicantur ij, qui conditi sunt. Lib. I. de Legibus.

IN. ORATIONEM. CICERONIS
PRO. SEX. ROSC. AMERINO
PAVLLI. MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

CHRYSOGONVS, Sullae dictatoris libertus, Sex. Roscij Amerini interfecti bona, tamquam unius e proscriptorum numero, coemerat. cumq. Roscium a Sulla proscriptum non fuisse, satis exploratum haberet, uereturq. ne quando filius eius, pro quo haec habita oratio est, paterna bona repeteret; induxit C. Erutium, qui eum de parricidio accusaret, parricidijq. causam afferret, quod enim pater, in praedia rustica amandatum, exheredare cogitaret. Roscium Cicero defendit, non minore animo, quam ingenio. libere enim in Chrysoگونum, Sullae libertum, ualdeq. gratiosum, est inuectus. Calumniam autem refellit tribus argumentis, primum, quod Roscio, cur patrem odisse, ac se tam nefario scelere adstringere deberet, causae nihil esset: deinde, quod in duos potius Roscios, Capitonem, & Magnum, cum quibus patri Roscio ueteres inimicitiae fuerant, eius maleficij suspicio caderet: postremo, quod Chrysoگونus, potentia sua fretus, Roscij patris bonis ab hasta minimo emptis, omni ui, atque ope contenderet, ut, eius unico filio, quo incolumi patrimonium tam amplum & copiosum se posse obtinere non arbitraretur, damnato, & eiecto, tutius ea bona, nullo litis metu, perpetuo possideret. Absolutum esse Roscium, nemo, ut arbitror, dubitabit, qui uerba illa in Bruto legerit: Prima causa publica, pro Sex. Roscio dicta, tantum commendationis habuit, ut non ulla esset, quae non nostro digna patrocinio uideretur. Et illa lib. 11. Off. Maxime autem & gloria paritur, & gratia defensionibus, eoq. maior, si quando accidit, ut ei subueniatur, qui potentis alicuius opibus circumueniri, urgeriq. uideatur: ut nos & saepe alias, & adolescentes, contra L. Sullae dominantis opes, pro Sex. Roscio Amerino fecimus. Acta causa est L. Sulla 11, Q. Metello Pio cos. quaesitore M. Fannio, cum annos Cicero xxviii natus esset, ut Gellius, Asconium secutus, ostendit.